

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС
доктор історичних наук,
професор
Василь ОРЛИК
«___»_____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
**«Функціонально-змістове наповнення веб-сайту
Кіровоградського обласного краєзнавчого музею»**

Виконав здобувач вищої освіти
II курсу, групи ІС-22М (1,4)
ОПП «Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа» спеціальності 029
«Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа»
РОГОЗОВСЬКА Лілія Дмитрівна
«___»_____ 2024 р.

Керівник роботи
кандидат філологічних наук, доцент
_____Людмила ГЛІБОВА
«___»_____ 2024 р.

Рецензент
к. пед. н., директор Кропивницького
фахового коледжу Приватного вищого
навчального закладу «Університет
сучасних знань»
_____Тетяна ШИШКІНА

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	14
1.1. Історіографія дослідження.....	14
1.2. Джерельна база дослідження.....	16
1.3. Методи дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ ТА КОЛЕКЦІЙ КІРОВОГРАДСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	22
2.1. Початок розвитку музейної справи у Єлисаветграді.....	22
2.2. Другий етап розвитку музейної справи на Кіровоградщині.....	26
2.3. Третій етап формування музейних фондів та колекцій Кіровоградського обласного краєзнавчого музею (1920 – 2023 роки).....	36
РОЗДІЛ 3. ВЕБ-САЙТ ЯК ВИД ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЮ	55
3.1. Призначення та функції веб-сайту музею.....	55
3.2. Довідкова інформація на сайті Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.....	57
3.3. Музейні колекції та їх представлення в Інтернеті.....	61
3.4. Перспективні напрямки функціонування веб-сайту.....	68
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	

Вступ

Актуальність теми. Сьогодні як ніколи гостро піднімається питання збереження та представлення музеїв в мультимедійному просторі.

«Історія музейної справи – це історія людства», – цей вислів належить видатному давньоримському політичному діячеві й оратору Цицерону.

«Музей – це соціокультурний інститут, заклад, створений суспільством і для суспільства, для того, щоб зрозуміти своє минуле, познайомитися з еволюцією людства та його досягненнями» [89].

Функції музею доволі складні та різноманітні. Найголовніша – полягає в тому, щоб зібрати, вивчити, дослідити та експонувати першоджерела, тобто пам'ятки, які пов'язані з життям людей того чи іншого регіону. Науково-дослідна робота є складовою основної діяльності музеїв. Результати своєї праці вони подають у вигляді нових виставок, експозицій, методичних розробок, екскурсій та монографій .

В Україні налічується більше 5000 музеїв, які відображають історію, звичаї та самобутність нашого народу. У кожному обласному центрі, місті чи селищі є свій музей, який розкриває багатогранність, різноманіття минулого і сучасного нашої рідної України. У місті Кропивницькому функціонує 12 державних і комунальних музейних закладів.

Під дією часу все змінюється в нашому житті. Пам'ять людини незмінна.

І саме вона задокументована та матеріалізована зберігається в музеях. Кожен музей висвітлює певний напрямок діяльності людини. Процес створення того чи іншого музею дуже складний: спочатку виникає ідея, а потім починається кропітка робота, пов'язана з її реалізацією.

Ми живемо в епоху інформаційно-технічного прогресу і в ній дуже велику роль відіграє інформація. Одне з головних завдань світової спільноти – трансформація в інформаційне суспільство з використанням усіх можливих науково-технічних процесів та із задіянням усіх сфер людської діяльності.

Інноваційні технології відіграють одну з провідних ролей в сучасному повсякденному житті (під час пандемії та особливо під час війни). При значному зменшенні числа відвідувачів музеї налагоджують діалог з людьми через он-лайн екскурсії, відвідування тематичних вечорів та інших заходів. Музейники почали широко презентувати свою діяльність у соціальних мережах. Саме тут відбувається популяризація музейної діяльності. Яка не тільки збільшила аудиторію відвідувачів в рази, а дала можливість забезпечити себе коштами для власного фінансування. Головною частиною маркетингового процесу стають музейні веб-сайти. Музеї сьогодні намагаються збільшити впровадження сервісів та мобільних додатків, активніше використання QR-кодів, створення сервісів інтерактивних відео екскурсій, 3D-технологій у соціальних мережах. Саме такий розвиток допоможе вітчизняним музеям увійти в світове музейне співтовариство. Наразі усе більше використовують мультимедійні засоби відображення інформації. Музейні спеціалісти підняли експозиційний простір на такий рівень, де межа між матеріальним і віртуальним простором просто зникла. За рахунок цього ми більш широко можемо подати експозиційний і виставковий матеріал, і тим самим залишити в пам'яті відвідувачів яскравий образ. Ось тепер ми можемо стверджувати, що музеї не можуть повноцінно функціонувати без використання цифрових технологій, оскільки вони відкривають нові можливості в розв'язанні дизайну музейних експозицій. Переваги очевидні.

Мета дослідження: дослідити розвиток музейної справи на прикладі Кіровоградського обласного краєзнавчого музею (далі – КОКМ) та проаналізувати функціонально-змістовне наповнення веб-сайту як необхідної складової діяльності музеїв у сучасному соціокультурному просторі.

Щоб досягнути основної мети необхідно було розв'язати такі основні **завдання:**

1. Проаналізувати історіографію, джерельну базу та методи дослідження музейної справи.

2. Ознайомитися з історією формування музейних колекцій та фондів Кіровоградського обласного краєзнавчого музею від зародження і до наших днів.

3. Дослідити функціонально-змістовне наповнення сайту краєзнавчого музею.

4. Запропонувати перспективні напрямки функціонування веб-сайту.

Об'єкт дослідження: веб-сайт краєзнавчого музею.

Предмет дослідження: функціонально-змістове наповнення веб-сайту.

Практична цінність дипломної роботи: Матеріали і результати дослідження є важливими для історії Кіровоградщини, зокрема, для вивчення культурної спадщини регіону, та її публічного представлення з використанням новітніх інформаційних технологій. Магістерська робота спрямована на покращення роботи веб-сайту Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

Наукова новизна дослідження: полягає у розробці нових підходів щодо вирішення проблем впровадження інформаційних технологій у музейній справі. Запропонувати перспективні напрямки функціонування веб-сайту.

Структура та зміст. Перший розділ містить розгляд питання історіографії розвитку музейної справи. Описуються методи дослідження та дається характеристика джерельної бази дослідження.

Другий розділ присвячений історію зародження музейної справи на Кіровоградщині. А також розкриває головні сторінки історії становлення Кіровоградського обласного краєзнавчого музею від моменту створення до наших часів.

Третій розділ присвячено особливостям впровадження інноваційних технологій в діяльність краєзнавчого музею. Розглянуто питання поліпшення роботи обласного музею через використання можливостей веб-сайту; окреслено також подальші перспективи розвитку музейної справи загалом.

Висновки містять узагальнюючі результати дослідження, засновані на практичних та теоретичних аспектах, що були висвітлені в процесі написання роботи.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія дослідження

Наука, яка вивчає розвиток історичної думки, називається історіографією.

У зв'язку із зростаючим інтересом народу до своєї історії виникає необхідність накопичувати, зберігати і транслювати її через матеріальні об'єкти: документальні джерела, твори живопису, знаряддя праці тощо. Найбільш повно з цією місією може впоратися тільки спеціалізована установа – музей.

«Історіографія та джерела музейної справи» вивчає і формує знання про джерела та дослідження з історії музейної справи на різних етапах її розвитку, знайомить з вітчизняними та зарубіжними дослідженнями, розглядає сучасні підходи до розвитку музейної справи у світі та в Україні.

Ще в 1565 р. у Мюнхені з'являється перша праця з теорії музейної справи. Музеологія як наукова дисципліна почала розвиватися ще з кінця XIX ст. Багато питань, що перебувають у полі зору дослідників, присвячені питанням інтеграції музеїв у соціально-культурне життя суспільства. Значну увагу даній проблемі приділяють дослідники Ю. Г. Гуральник, Т. Ю. Юрєнєва, Ю. А. Омельченко, В. Ю. Дукельський. Ще на початку XX ст. музеологію розглядали як поєднання певних знань, що концентрувало діяльність музеїв виключно тільки на побудові експозицій, з орієнтацією на те, як збільшити відвідування в музей, застосувати значний емоційний потенціал, прихований у музейному предметі.

У 80 – 90-ті роки зростає кількість літератури, присвяченої дослідженню музеїв. Музеологія змінила значення музейного предмету. Відтак більшість музеологів вважає, що музей повинен ґрунтуватися на ідеях, які він хоче донести до відвідувача. Тому насамперед звертається увага на роль музею як інституції, перспективи його розвитку, вплив на формування суспільної свідомості.

«Батьками «нової музеології» вважаються французькі вчені Ж. А. Рів'єрі та Ю. де Варін, що зосередили увагу на осмислення нових видів музеїв, які

створювались як альтернативи класичній моделі: екомузеї, локальні музеї, музеї як наукові та культурні центри» [78].

Дослідження функціонування музеїв здійснював також М. Федоров. Зокрема, у праці «Музей, його зміст і призначення» дослідник наголошував на особливій інтегративній місії музею: «Музей є перша науково-художня спроба збирання і виховання в єдине, і тому ця спроба є справою релігійною, священною. Музей містить всю науку про людину й природу як вираження волі Божої...» [78].

У контексті даного дослідження слід звернути також увагу на праці таких дослідників, як: В. Вороніна, Т. Калугіної, Д. Макдональда, Т. Шолу.

Наприклад, Д. Макдональд розглядає музей як «інструмент послідовної ініціації, що триває протягом усього життя». У дослідженнях Т. Шоли розглянуто завдання сучасної музеології як наукової дисципліни. Серед найважливіших завдань, що потребують вирішення він називає «визначення сутності музею». «Узагальнюючи сучасні подання музеологів про природу музейного предмета й про специфіку «музеїв третього покоління», Т. Шола вказує на зміну ролі музею в суспільстві, на переродження його з «явища» в «процес», на орієнтацію сучасного музею в майбутнє» [78]. Призначення музеології дослідник розглядає як проблему співвідношення музею з феноменом спадщини. На сучасному етапі науковці звертають посилену увагу на музейні пам'ятки та їх місце в системі історико-культурних цінностей.

Розробкою методичних архівних досліджень, пов'язаних з особовими документами, займалася також Трибуцька О. А. Дослідниця розглянула документи особового фонду вченого П. З. Рябкова, значимі для вивчення української історії та культури загалом, українського етносу, подій козацької доби, історії чумацького, ткацького промислів, рибальства на теренах України з давніх часів і до початку ХХ ст. До опису увійшли такі розділи:

- 1) службова діяльність Павла Захаровича,
- 2) П. З. Рябков та його громадська та наукова діяльність,

3) друковані матеріали (видання, газетні та журнальні публікації тощо).

Ось і в наш такий складний час окремі аспекти історії, культурного життя краю, функціонування музеїв у соціокультурному просторі знаходять своє відображення у працях місцевих дослідників. Наприклад, у м. Кропивницькому 17 жовтня 2023 р. редакція «Інгульський Степ» повідомил, що в День української писемності та мови особливою відзнакою було відзначено Володимира Поліщук (Кропивницький) за серію із кількох книг: «Вони пробуджували національну свідомість народу», «Автентичний, оригінальний або єдиний», «Атрибутоване місто», «Історія міста на мапах землеміра Павла Рябкова», «Промінь світла у сінях», «Місто Якова Пауценка», а також «Коли будинки мали власні імена», «Місто на поштовій листівці». Також Федору Шепелю вручили відзнаку за книгу «Призабуті імена: підпілля ОУН на Центральноукраїнських землях», а ще Сергію Мілютіну за книгу «Борці за Українську державність Фотій Мелешко, Василь Недайкаша, Андрій Гулий-Гуленко, Герасим Нестеренко».

1.2. Джерельна база дослідження

При визначенні джерельної бази дослідження виходять з проблематики і характеру дослідження інформаційних технологій у музейній сфері. Головними серед них є принцип об'єктивності та аналітичної переробки інформації, що в результаті висвітлює специфіку діяльності музею.

Пошук джерел проводився за наявності в них потрібної інформації, за допомогою якої можна глибше розкрити всі аспекти магістерської роботи.

Виходячи з цього, джерельну базу роботи складають такі групи документів. Перша і головна – закони та інші нормативні акти України, які відображають збереження і використання Музейного фонду; а друга група – це персональні архівні документи, передані у фонд Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

Джерельною базою даної роботи слугували такі документи:

I. Нормативно-правові акти

1) Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 року, регламентує договірні відносини, а також захист прав споживачів музейних послуг.

2) Закон України «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 року. Цей Закон регулює охорону археологічної спадщини України – невід’ємної частини спадщини людства, невідновлюваного джерела знань про історичне минуле, а також визначає права та обов’язки дослідників археологічної спадщини.

3) Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29 червня 1995 року.

Закон визначає музеї як науково-освітні та культурно-просвітні установи, що здійснюють збереження, вивчення, експонування та популяризацію музейних цінностей. Музейні цінності – це матеріальні і нематеріальні об’єкти, що мають культурну, історичну, наукову, художню або іншу цінність, які підлягають обліку в Музейному фонді України.

4) Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 року. Основними цілями Закону є:

- * Збереження культурної спадщини України;
- * Забезпечення доступу до культурної спадщини громадян України та іноземців;
- * Захист традиційного характеру середовища.

5) Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 року. Цей Закон здійснює контроль за вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей, також спрямований на охорону національної культурної спадщини та розширення міжнародного співробітництва України на світовому ринку у сфері культури.

6) Інструкція з діловодства в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї.

а) Ця інструкція з діловодства у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї встановлює загальні положення щодо ведення діловодства в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї, вимоги до документування управлінської інформації та організації роботи з документами, створеними у паперовій формі, включаючи їх підготовку, реєстрацію, облік і контроль за виконанням.

б) Основні повноваження структурних підрозділів з діловодства в установах здійснюються в електронній формі, з електронними носіями інформації та визначаються Типовою інструкцією з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55.

7) Друга група зберігається у відділі фондів Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Вона складається із 211-ти документів персонального архіву С. І. Шевченка, які були ним особисто передані до фондів музею у 2015 році.

Окрім того, ввагомим і необхідним джерелом нашого дослідження стала інформація веб-сайту краєзнавчого музею, що, насамперед було зумовлено темою кваліфікаційної роботи.

1.3. Методи дослідження

Метод – це інструмент досягнення мети. Існує велика кількість методів і тому виникла навіть ціла наука методологія.

«Методологія – це:

- 1) сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці;
- 2) вчення про методи пізнання та перетворення дійсності.

Методологія виконує такі функції:

- визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динаміку процесів та явищ;

- передбачає особливий шлях, за допомогою якого може бути досягнута науково-дослідна мета;
- забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається;
- допомагає введенню нової інформації;
- забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці;
- створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних явищах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання» [72].

Отже, розглянувши поняття та функції методології, можемо стверджувати, що вона розкриває багатогранний виклад змісту за допомогою методів дослідження, ми можемо одержати більш точну інформацію та більш детально проаналізувати явища та події.

За допомогою методології відбирається найбільш важлива, цінна інформація. Поняття метод являє собою сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Визначення сутності й змісту понять загальних методів дослідження стає більш зрозумілим і оптимальним, коли воно відбувається в логічній послідовності й органічній єдності з осмисленням поставленої задачі.

Стосовно музейних методів, то, виходячи з того, що документ являє собою будь-який матеріальний носій інформації метою якого є її передача в часі та просторі, до них можна віднести насамперед: аналіз, метод узагальнення, метод класифікації. Ці методи є основними при роботі з музейними предметами.

У даному дослідженні для досягнення поставленої мети та вирішення завдань будуть використовуватися як методи, що становлять інструментарій дослідників у різних науках, так і спеціальні методи досліджень, використовувані у музеєзнавстві, інформаційній галузі та документознавстві.

Розглянемо конкретні методи наукового пізнання та їх використання у даній магістерській роботі.

Історичний метод – уможливорює ґрунтовне дослідження витоків і розвитку музейної справи, виявлення основних етапів формування музейної системи, виокремлення внеску провідних музеєзнавців в музейну науку і практику, аналіз впливу конкретно-історичних чинників на стан і характер музейної галузі.

Аналіз – логічний прийом, метод дослідження, який полягає в тому, що досліджуваний предмет подумки або практично розділяють на елементи (ознаки, властивості, відносини), кожен з яких потім досліджується окремо для того, щоб виділені в ході аналізу елементи з'єднати за допомогою іншого логічного прийому – синтезу – в ціле, збагачене новими знаннями.

Так, наприклад, для того, щоб отримати уявлення про те, що таке музей, його можна піддати аналізу, тобто розділити на основні структурні елементи, з яких він складається.

Методом аналізу можемо вивчити роботу кожного сектору окремо, що в результаті дасть нам чітке уявлення про роботу музею в цілому, з'єднавши знання за допомогою синтезу.

Спостереження – один з головних методів, яким оперує дослідник і який дозволяє побачити усі сторони явища, яке досліджується.

Прогнозування (передбачення) – це ціла сукупність досить різних спеціальних наукових методів дослідження перспектив розвитку якого-небудь явища, переважно з кількісними оцінками і з зазначенням більш-менш визначених строків зміни цього явища.

Прогнозування в музеєзнавстві важко переоцінити. Воно дозволяє з високим ступенем ймовірності заглянути в майбутнє і заздалегідь формувати політику в галузі музейної справи, музейної освіти тощо.

Розглядаючи сучасні напрямки музейного обслуговування частково за умови наявності дискусійних моментів, особливо стосовно поняття електронний документ і споріднених з ним, було використано також понятійний метод.

Для вивчення сайту Кіровоградського обласного краєзнавчого музею нами було використано описовий метод, щоб охарактеризувати якість представленого

в мережі інформаційного продукту, описовий метод також було застосовано під час розгляду основних функцій, структури та напрямків роботи музею.

З метою більш об'єктивного вивчення змісту та наповнення сайту краєзнавчого музею було використано зіставний метод – порівняння сайтів інших музеїв із сайтом досліджуваної установи з метою глибше пізнати досліджуване явище.

Під час вивчення документного ресурсу Кіровоградського обласного краєзнавчого музею було використано методи кількісної характеристики документних потоків.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ ТА КОЛЕКЦІЙ КІРОВОГРАДСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

2.1. Початок розвитку музейної справи у Єлисаветграді

Розвиток музейної справи в Єлисаветграді пов'язаний з одним із навчальних закладів міста – вищим земським училищем. Училище було відкрито в 1870 році на кошти місцевого земства. Спочатку училище розміщувалось в орендованому приміщенні, до того часу, поки було побудовано спеціальне приміщення на Ковалівці (нині там знаходиться технікум Кропивницького національного технічного університету).

Для забезпечення предметності та наочності в навчальному процесі училище мало міцну матеріально-технічну базу. Там знаходилася багата бібліотека, фізичний кабінет, хімічна лабораторія а також кабінет природничої історії, на базі якого було створено музей, що і поклав початок розвитку музейної справи на Кіровоградщині. Крім наочних посібників, які використовувалися для викладання хімії, біології, географії, неупорядковане та спонтанне колекціонування предметів історичного та етнографічного характеру в кабінеті природничої історії почалося з часу заснування реального училища. В 1871р. на навчальний рік знаходилося 1514 номерів наочних посібників, з яких 1094 були придбані шляхом закупки, інші 417 подаровані іншими приватними особами та організаціями [13]. В числі меценатів названі барон Стюард, який подарував прилади та інструменти на суму 180 крб., О. М. Пашутін, вихованці училища, частина видань була передана від імені Новоросійського університету, Єлисаветградської земської управи [14].

Відразу після відкриття училища до нього почали надходити археологічні матеріали та інші старожитності. Так у звітах правління училища за 1870 – 1871 навчальний рік знаходимо інформацію про те, що Єлисаветградською земською управою пожертвувано глиняну посудину і частину металевої вази, знайдені у кургані поблизу с. Мартоноші, а також металеві наконечники для стріл з того ж

кургану. Ці предмети були дуже цінними з наукової точки зору, тому деякі з них були передані до Ермітажу, взамін музею було надіслано інші археологічні речі. Кількість експонатів постійно зростала, і вже в 1874 н. р. складала 2537 одиниць. Цікавими предметами поповнився кабінет, знову ж таки, завдяки подарункам, та особистій праці викладачів. Так, вчителем Близніним було складено гербарій у кількості 305 предметів зразків рослин Єлисаветградської та Олександрійської флори. Колишній херсонський губернатор І. С. Абаза подарував училищу прекрасну колекцію раковин, мінералів, шліфованих топазів різних відтінків – 239 одиниць. При його допомозі училищу була надіслана із Санкт-Петербурзького гірничого інституту систематична колекція із 344 мінералів. Предводитель дворянства К. В. Соколов-Бородкін подарував училищу нумізматичну колекцію із 170 стародавніх монет «разом із шкатулкою для виставки, яка дала можливість огляду монет відвідувачами» [15].

Таким чином, ми бачимо, що фонд кабінету природничої історії був досить багатим і різноманітним. Але ми спостерігаємо і те, що багато цих речей, зокрема предмети археології й інші старожитності, надходили до музею училища стихійно, шляхом пожертвувань. Кошти виділялися тільки для придбання необхідних наочних посібників – зразків корисних копалин, мінералів, флори і фауни краю. Системи поповнення кабінету предметами старовини не було. Та не зважаючи на це, колекція оригінальних предметів поєднувалася з макетним матеріалом, що давало змогу побудувати систематичні лінії, прилади забезпечували можливість вивчення експонатів. У цьому вбачається музейний підхід.

З приходом 1876 р. на посаду викладача історії випускника історико-філологічного факультету В. Ястребова (1856 – 1899) інтерес до історії з боку учнів, викладачів та громадськості поживається. З перших років перебування у Єлисаветграді Ястребов зацікавився місцевим краєзнавством. У 70-х роках XIX ст. Володимир Миколайович починає етнографічні дослідження. Дослідницька та збиральницька робота, яку проводив Ястребов на території

Єлисаветградського та Олександрійського повітів, стала основою для написання монографії «Матеріали по етнографії Новоросійського краю» та значно поповнила музейну колекцію. В кінці 70-х років В. М. Ястребов зацікавився археологією. Спочатку він брав участь у розкопках під керівництвом досвідчених археологів, а з 1885 року сам почав керувати експедиціями. Предмети, знайдені під час цих експедицій, Ястребов теж передавав до кабінету природничої історії училища.

У 1883 р. в училищі відбулися зміни – воно стало державним навчальним закладом. В зв'язку з цим внесено зміни і доповнення в Статут. Серед таких змін і така – Володимир Миколайович Ястребов став завідувати історико-географічним музеєм. Згідно Статуту середніх навчальних закладів Міністерства народної освіти, у фондах музею були зібрані насамперед наочні посібники для викладання історії і географії, та, крім цього, невелика колекція старожитностей, до якої відносились 240 предметів, у тому числі 270 монет і медалей, 57 документів, рукописна карта Єлисаветградської провінції XVII ст., три кам'яні молотки і цінне зібрання предметів скіфської епохи з кургану біля села Мартоноші. У 1884 р., з дозволу правління училища, В. М. Ястребов експонує колекцію на IV археологічному з'їзді, що проходив в Одесі. Володимир Миколайович вважав, що оригінальні предмети та старовинні речі пробуджують допитливість у молоді і прищеплюють вихованцям любов до батьківщини не менше від інших наочних посібників. Він бажав по можливості врятувати від загибелі й невідомості більше пам'яток. Вся його робота на посаді завідувача музею була направлена на збирання, збереження та пропагування колекції.

«За ці роки музей поповнився 270 предметами і на 1886 рік складався із 612 предметів. Серед археологічних надходжень особливої уваги заслуговували кам'яні баби – результат розкопок курганів скіфської епохи. Крім того колекція поповнилася 53 предметами прикрас давнього слов'янського племені дреговичів. «Архівна група – документами, скріпленими власноруч ними підписами Єлисавети Петрівни і Катерини II, імператора Олександра I,

засновника Нової Сербії і колоніста Новоросії генерала І. С. Хорвата, французьких королів Генріха IV і Людовіка XVI» [16]. Тепер робота по розширенню музейної колекції велася цілеспрямовано.

Предмети старожитності надходили до музею не тільки шляхом пожертвувань, ще з початку 1887 року виділялися кошти для їх придбання. Таким чином музей під керівництвом вченого й ентузіаста В. М. Ястребова значно розширився – було створено два нових відділи археології і етнографії. Саме тоді і було покладено початок місцевому археологічному і етнографічному музею, влаштованому за ініціативою і завдяки особистій праці викладача історії і географії В. М. Ястребова. Місцева влада висловила подяку В. М. Ястребову за організацію в училищі такого музею, експонати якого сприяють вивченню історії рідного краю. Ще при житті прийшло до Володимира Ястребова визнання. Він відбувся як науковець, як викладач – користувався любов'ю і пошаною у дітей. Згодом Ястребов захворів і в 1899 р. його не стало.

В рік смерті в «історико-географічному музеї числилося 399 предметів, археологічна та етнографічна колекції нараховували 2055 предметів» [17].

Нового завідувача музеєм не було призначено, предмети розбирались викладачами для класних занять, поступово губились. Музеєм вже ніхто не цікавився. Прикро усвідомлювати, але про нього забули надовго.

Таким чином 1883 рік став вирішальним в історії розвитку музейної справи на території краю. Перша колекція експонатів, що почала формуватися в кабінеті природничої історії Вищого земського реального училища з 1870 року, уже через 13 років переросла у колекцію музею, який з позиції сьогодення класифікується як краєзнавчий.

2.2. Другий етап розвитку музейної справи на Кіровоградщині

Другий етап пов'язаний з іменем Павла Захаровича Рябкова (1848 – 1927).

Павло Захарович займався різноманітною діяльністю і залишив після себе багато наукових праць і досліджень, які і сьогодні є важливим джерелом у

вивченні історії рідного краю. Рябков захоплювався загальною історією, етнографією, українською історією, археологією, статистикою і народним господарством. У краєзнавчому музеї зберігається рукопис П. Рябкова «Музейна справа у м. Зімов'ївську (Єлисаветграді) і його окрузі раніше і тепер (1883 – 1924)». Ця праця є одним із джерел вивчення історії та розвитку музею, зокрема в період становлення радянської влади. Більша частина роботи присвячена опису археологічних розкопок на території краю, що теж є дуже важливим в плані вивчення археологічного минулого Кіровоградщини та діяльності П. Рябкова як науковця.

З 1892 року П. З. Рябков оселився в м. Єлисаветграді, де отримав посаду землеміра Єлисаветградського повіту. На цій посаді він працював дуже плідно. Створені ним різноманітні карти міста провінції та губернії на сьогодні є теж незамінними джерелами з історії нашого краю.

З перших років перебування в Єлисаветграді долучається до громадського життя, а також вступає до місцевого Товариства розповсюдження грамотності і ремесла. Товариством було зроблено багато добрих справ у місті. Зокрема, в 1899 році було відкрито громадську бібліотеку, великою мірою за сприяння П. Рябкова.

Особлива роль П. Рябкова у вивченні етнографії місцевого краю. Розуміючи високе призначення музеїв – збереження наукових цінностей, Павло Захарович у 1913 році продовжив справу В. М. Ястребова. За ініціативою П. З. Рябкова у Єлисаветграді в 1913 році при Товаристві розповсюдження грамотності і ремесла була зроблена перша спроба відновити музей і перетворити його на науковий і культурний центр краю.

За задумом Рябкова, який очолив цю справу, передбачалося на першому етапі відкрити художній відділ музею, а саме галерею живопису і скульптури. Наступним завданням було згодом перетворити художню галерею у науково-художню установу з відділами археології, природи краю, відділами декоративно-ужиткового мистецтва. Крім вище згаданого в цей період у місті було створено

Товариство вивчення історії місцевого краю. В подальшому передбачалося об'єднання цих товариств у одне ціле. Але грандіозні плани Товариства по відродженню музею не вдалося втілити. З початком 1 світової війни обставини в країні змінилися. Товариство писемності і ремесел, створивши художній відділ майбутнього музею загального характеру, припинило існування. Напередодні жовтневої революції музей у місті не працював.

Пізніше було декілька спроб відкрити музей при різних закладах. П. Рябков згадує, що однією з них була спроба в 1918 р. при комітеті народної освіти з «предметів ревізованих та конфіскованих» у приміщенні колишньої громадської жіночої гімназії (нині старий корпус педагогічного університету ім. В.К.Винниченка) створити музей «змішаного типу». Створенням музею займалася спеціальна колегія, завідуючим було призначено П. Рябкова. Він пише: «Штат великий, завдання широкі». У пояснювальній записці до кошторису музею сказано: «У Єлисаветграді як центрі слід відкрити міський музей та його відділення на околиці для культурних потреб народних мас. Але сталося щось несподіване, кожен побажав мати вдома свій музей. Не відставали від цього й установи, і деякі посадовці, прикрашаючи свої квартири дорогими речами. «Буржуї», не зрозумівши такого прагнення «мас» до підняття культури, валом повалили до нас у музей, просячи прийняти цінні експонати такі, як книги, домашні архіви, портрети, образи, але найцінніше для музею загинуло безповоротно. Чотири кімнати у колишній громадській жіночій гімназії були заповнені повністю» [87]. Відчутний удар музейній справі було нанесено військами Григор'єва та Денікіна. Все, що було зібрано – розграбовано та розібрано господарями експонатів. А те, що залишилося, зазначає П. З. Рябков у праці «Музейна справа у м. Зінов'ївську...», «пішло у піч та на товкучку». Рябков боляче переживав черговий занепад музею, з приводу чого з гіркотою писав: «Для Єлисаветградського повіту ще не народилися свої Яворницькі. Старовина ж, тим часом, гине безслідно, а разом з нею гинуть, можливо, найцікавіші сторінки минулого нашого Півдня» [87].

Наступною була спроба створити музей у 1919 р. Цього разу більш вдала. Газета «Відомості» в серпні 1919 року повідомляла: «При елісаветградському відділі народної освіти відкрито природничо-історичний музей. Мета цього музею – вивчення природи нашого району, збирання колекцій з усіх галузей природознавства. У міру накопичення матеріалу музей буде відкрито широкому загалу. Для роботи в музеї запрошені спеціалісти: орнітолог (птиці), ботанік, ентомолог, препаратор. Але цього, звісно, мало. Потрібно, щоб любителі природи та суспільство прийшли на допомогу... Усі особи, які цікавляться та бажають вступити до числа співробітників та кореспондентів музею та працювати під керівництвом фахівців (безкоштовно)... можуть отримувати довідки та вказівки у музеї, який тимчасово міститься у будівлі Громадської жіночої гімназії» [6].

Газета «Відомості» 19 травня 1920 року в рубриці «Розпорядження радянської влади. Від відділу народної освіти» повідомляла: «У четвер, 20 травня о 4-й годині дня відбудеться відкриття природничо-історичного музею – аудиторії (у будівлі колишнього реального училища). В аудиторії музею буде зроблено повідомлення 1.Значення музеїв для поширення знань і завдання і характер музею, що відкривається. 2.Досвід Фуко з демонстрацією. На відкриття та огляд запрошуються представники культурних організацій та осіб, які цікавляться справою освіти. За відділенням нар. освіти С. Морочковський» [7].

26 травня 1920 року ця ж газета повідомила, що 20 травня в приміщенні реального училища відкрився «музей предметів природознавства». Аудиторія була заповнена курсантами педагогічних курсів, членами профспілок учителів, працівниками відділу народної освіти. На відкритті музею був показаний «Опис Фуко». Далі повідомлялося, що в подальшому досліди будуть проводитися в приміщенні «Колізею» на Бульварі, яке перейшло у відомство відділу народної освіти [8].

29 травня ця ж газета надрукувала «Уточнення. Природничо-історичний музей-аудиторія відкритий для відвідувачів у неділю та середу від 4 до 7 години

у приміщенні колишнього реального училища. Відвідування групами можуть проводитись у всі дні тижня за згодою із завмузеєм. Вхід для всіх безкоштовний» [9].

Одним із фундаторів музейної справи, за словами П. Рябкова був Микола Панасович Пашковський (1856 – 1923) – вчитель, громадський, музичний і театральний діяч. З 1898 року видавав у місті збірку під назвою «Чарівний ліхтар». Один із ініціаторів організації в Єлисаветграді Товариства науки і мистецтва в 1917 році. У 1920 році поступив на радянську службу, заснував у місті Палац науки і мистецтва. Організовував при ньому просвітницькі акції, читав лекції, влаштовував диспути. Але прогресуюча хвороба завадила його активній культурно-просвітницькій діяльності. В серпні 1923 року М. П. Пашковський помер. До останніх днів його життя поряд з М. П. Пашковським був його колега і однодумець П. Рябков.

У 1922 році, в приміщенні колишнього реального училища, завдяки наполегливим зусиллям П. Рябкова у місті почали діяти два самостійних музеї: природничо-історичний – завідуючий Д. І. Карабінович та історико-археологічний – завідуючий П. Рябков. Одним із напрямків роботи музею була співпраця з навчальними закладами міста. Музеєм видавалися в тимчасове користування предмети, які використовувалися в якості навчальних посібників. Це такі предмети, як таблиці по зоології, опудала птахів, колекції комах та метеликів, зразки корисних копалин тощо.

Гірше справи йшли в історико-археологічному музеї, що було зумовлено, в першу чергу, необлаштованістю кімнат, відведених під музей, а також значним пошкодженням експонатів та вітрин. Необхідно було, як зазначав П. Рябков у звіті про роботу музею, негайно здійснювати капітальний ремонт приміщення, однак кошти на це не виділялися.

Паралельно з побудовою історико-археологічних експозицій Рябков, за власною ініціативою, розпочинає роботу зі створення особливої виставки – з історії жовтневої революції та опікується виділенням приміщення для неї. У 1924

році для музею революції було виділене окреме приміщення. Більшість із задумів Павло Захарович встиг здійснити. Після смерті Рябкова ставилося питання про те, щоб знову об'єднати музей революції і музей округів в одному приміщенні. Керівником нового природничо-історичного та археологічного музею став Дмитро Іванович Карабінович. Згодом директором музею став його заступник Андрій Дмитрович Войцеховський, який паралельно працював інструктором з музейної справи. У звіті про діяльність музею за четвертий квартал 1926 року директор зазначив, що музей працював три дні на тиждень. Кількість відвідувачів значно збільшилася і на кінець року становила 2301 особу. Оформлювалися музейні колекції: придбано 50 зразків злків Аджарської дослідної станції, 192 предмети нумізматики, придбано 11 опудал птахів і 4 опудала тварин. Але було багато недоліків в оформленні експозицій, і саме приміщення не відповідало вимогам музею. Тому розпочали пошук відповідного приміщення для музею.

Через п'ять років, у 1929 році історико-археологічному музею було виділено приміщення по вулиці Леніна,40, де він знаходиться і нині.

В історичній записці, підготовленій для проекту ремонтно-реставраційних робіт проектним інститутом «Укр-проект реставрація» у 1986 році, внаслідок вивчення документів Державного архіву Кіровоградської області, зроблено висновок, що будинок купця Абрама Давидовича Барського, який нині займає Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, будувався у три етапи – 1890-1895, 1895-1905 і 1905 – 1910 рр. Але в ДАКО зберігається документ, який уточнює, якщо не сказати спростовує, цю схему:

«19 Травня 1905 р.

У Єлизаветградську Міську Думу

Єлисаветградського купця

Абрама Давидовича Барського

Заява

[Про захоплену ділянку міської землі]

... Відповідно до постанов Міської Управи, від 26 серпня 1904 року, мною були запрошені Міський Архітектор м. Кишкін, який особисто відбив лінію, потім навесні після залишення м. Кишкіним займаного ним місця Міського Архітектора, мною, при закладці цоколя, щоб уникнути суперечок з Міський Управою був вдруге запрошений Міський Архітектор м. Бартошевич, для підтвердження правильності відбитої лінії його попередником. Цей останній знайшов, що я ще можу висунутися лінією фасаду на 8 вершків, не захопивши міського володіння, але я тим не менш цим не скористався, і залишив лінію фасаду по відбитій мені раніше м. Кишкіним і тому вважаючи справжню заяву Міської Управи про захоплення мною ділянки міськ. землі безпідставним, я ... клопотаю про новий огляд місця, де спорудження проводиться і новий обмір ... якщо ... буде встановлено захоплення мною міськ. землі я сплачу вартість такої за призначенням Думи...» [66, 46, 46 зв.].

З процитованого документу видно, що будинок був закладений навесні 1905 року. Інші документи свідчать про час закінчення основних будівельних робіт (стіни і, напевно, дах) у тому ж 1905 році:

*«Єлизаветградська Міська Управа
Листопада 12 дня 1905 р.
№3756 м. Єлисаветград*

*Пану приставу 1 частини м. Єлисаветграда. Абраму Барському Управою дозволено поставити будівельні риштування на час виконання робіт з будівництва ним будинку по Верхньо-Донській вулиці і зайняти частину тротуару для того, щоб зазначені ліси, після закінчення робіт з кам'яної кладки були знесені; тим часом такі й досі не знесені, а тому Міська Управа просить Вас, Милостивий Государю, зобов'язати Барського знести зазначені вище ліси.
Член Управи П. Кеслер.*

Секретар ...

Діловод ...» [62, 283 зв.].

На звороті вищенаведеного документа: *«Маю честь сказати, що цього року споруда ще не закінчена, буде навесні штукатуритися і після закінчення буде негайно розібрано. А Барський»* [62, 284].

«Пану Приставу

1-ої частини м. Єлисаветграда

Відношенням своїм від 12 сього листопада за № 3756 Міська Управа просила Вас, М.Г., зобов'язати Абрама Барського прибрати будівельні риштування при будівництві його будинку по Верхньо-Донській вулиці, які стискають рух по вулиці, тим часом Барський у своїй підписці, відмовляючись прибрати їх тепер, заявляє, що вони будуть прибрані після закінчення штукатурки будинку навесні наступного року. Так як влаштування цих лісів дозволено Барському на короткий час, саме тільки на час виробництва кам'яної кладки будинку і так як кам'яна кладка вже давно закінчена, то Міська Управа, враховуючи, що ці ліси на подальший час в жодному разі залишені бути не можуть, оскільки значно обмежують рух публіки тротуаром, просить Вас зобов'язати Барського негайно прибрати названі ліси (риштування), а при невиконанні цієї вимоги притягнути його до відповідальності» [62, 306, 306 зв.].

Будівельні етапи 1890 – 1895 та 1895 – 1905 років, очевидно, сформульовані на підставі архівних документів, які стосуються або іншої будівлі А. Д. Барського на тій же вулиці, або ж тільки проектним роботам по будинку, який ми досліджуємо. Проект, звісно, готувався раніше будівництва, а маєтність Абрама Барського простиралася до рогу вулиці Верхньої Донської з Великою Перспективною і продовжувалася вниз по самій Великій Перспективній. Тобто йому належало місце, на якому нині знаходяться, краєзнавчий музей, жилий будинок № 38, магазини «Барський» і «Манхеттен», казначейство і вся територія дворів за цими об'єктами.

Щодо етапу 1905 – 1910 років, то і тут не можна погодитись з автором записки, більше того – запідозрити у підтасовці фактів, бо приведена цитата з

довідника 1909 року «Весь Єлисаветград» («В останні роки Єлисаветград збагатився деякими новими будинками, що виділяються своєю архітектурою. До них можна приписати ... будівлі, що закінчуються ... Барського (Верхньо-Донська)» [19, 16] хибує явною інтерполяцією, спрямованою на підтвердження тези про незавершеність будівлі на 1909 рік. В оригіналі це місце виглядає так: «В останні роки Єлисаветград збагатився деякими новими будинками, що виділяються своєю архітектурою. До них можна зарахувати будинки: Соловйова (один на Дворцовій, інший на розі Перспективної та Московської, Шполянського та Зархе (Іванівська), Барського, Полянського (Верхньо-Донська), будівля Гідропатичної лікарні д-ра І. А. Гольденберга (ріг Ст. -Донської та Невської), Угріновича (Інгульська), С. Барського (Перспективна)» [4, 137]. Самовільна вставка «будівлі, що закінчуються» створює ефект незакінченого будівництва, коли насправді довідник 1909 року подає будинок серед архітектурних об'єктів, побудованих в останні роки.

Отже, ніякого довгобуду не було. З документів видно, що дім був закладений 1905 року і за сезон основні будівельні роботи були закінчені. На наступний рік були перенесені оздоблювальні роботи, які за будівельними правилами можуть проводитися тільки після зведення даху та встановлення вікон і дверей. Про те, що документи стосуються будівлі, в якій нині розміщується краєзнавчий музей, а не якійсь іншій того ж власника на тій же вулиці, свідчить фраза: «...при будівництві будинку А.Барського ... зроблено виступи проти лінії існуючих старих будівель Барського, але вони із загальної лінії В. Донської не виступають ...» [66, 47], де йдеться про архітектурну особливість будинку – ризаліти, увінчані своєрідними куполами.

Можливо, впорядкування двору, деякі оздоблювальні та внутрішні роботи і тривали понад 1906 рік, але дім вже міцно стояв на своєму гранітному цоколі і привертав увагу фантастичним поєднанням солідності та примхливості.

Ми не знаємо, чи встиг господар пожити у своєму новому будинку. Загинув Абрам Барський 28 серпня 1907 року. Наступного дня єлисаветградська

газета надрукувала на першій сторінці співчуття, а на третій розширене повідомлення про вбивство купця:

«Вчора, близько 1 дня при виході з великої синагоги місцевий купець А. Д. Барський став жертвою помсти з боку анархістів-комуністів, які тричотири тижні тому зажадали від нього 500 рублів. Г. Барський по закінченні богослужіння в синагозі вийшов у супроводі кількох знайомих і родичів з хвіртки синагогального двору, що виходить на Московську вулицю і попрямував до Невської, розмовляючи і жартуючи. На розі цих вулиць, коли він прощався зі знайомими, до нього попрямували двоє молодих людей, один високого зросту, другий середнього. Один із них залишився на протилежному боці вулиці, а інший наблизився до групи, де був Барський, і крикнув: -Відстороніться! Я – анархіст-комуніст! Супроводжувачі Барського розступилися. Тоді невідомий зробив постріл. Куля влучила у щоку і пройшла на виліт. Барський захитався і впав на бруківку, а дама, що йшла з ним об руку, впала разом з ним і втратила свідомість. Публіка, що вибігла з двору синагоги, підняла пораненого, поклала візника і відвезла додому. Поліція, що з'явилася, застала його ще при свідомості. Він встиг сказати поліції, що той, хто стріляв у нього, один високий, чорний, інший середнього зросту, і помер. Публіка, що зібралася, вказала, що анархісти з браунінгами в руках побігли Невською вулицею вниз у напрямку до базару. Негайно в погоню за ними було кинута кілька кінних містових та багато піших. Однак анархістів наздогнати не вдалося. Двоє з очевидців, що бачили як Невською вулицею бігли двоє молодих людей з браунінгами в руках і всім зустрічним, що намагалися їх затримати, кричали: -Не чіпайте нас! Ми анархісти! Завдячуючи цьому всі перехожі цуралися і їм вдалося втекти. Кажуть, що за кілька годин до того, що сталося, чини поліції з'явилися до будинку покійного, тому що з ранку циркулювали чутки про його вбивство. Також кажуть, що вбивці третього дня зверталися до нього з вимогою кількох сотень рублів, але він категорично відмовив дати їм гроші» [88].

На похорони Абрама Барського 30 серпня зібралося багато елисаветградців, як міська знать так і прості люди, які знали і шанували покійного.

Чи користувалася родина Барських новим домом як житлом, нам також не відомо. Під час будівництва вони жили в домі Протопопової на Петрівській вулиці. Склад родини Барських відомий станом на кінець 1897 року: голова сім'ї Абрам Давидович Барський – 46 років, його дружина Лея – 43 років, син Мордко – 28 років і 9 дочок – Ревекка (30 років), Фейга (25 років), Товба (23 років), Шетля (21 років), Перля (17 років), Зисля (15 років), Клара (13 років), Энта-Рейзя (8 років), Фотя (6 років)» [63, 144]. Можливо, згодом народилися ще дочки, тоді стає вірогіднішою легенда про їх стилізовані зображення у ліпних прикрасах будинку – на верхніх кутах ризалітів десять дівочих голівок з атрибутами дня і ночі чергують неспання і сон, що символізує батьківський неспокій, ще дві пари голівок замикають портал і віконні амбразури ризалітів.

З використання будинку Барських у дорадянський період відомо, що 1913 року він здавався в оренду під приміщення банку, про що повідомлялося в газеті:

«До відкриття ком. товариства взаємного кредиту Організаційним комітетом знято для банку будинок Барських на В. Донській вул., навпроти біржі. Надходить маса заяв від осіб, які бажають вступити на службу до банку. Як нам повідомляють, подано кілька сотень заяв, у тому числі від осіб, які закінчили місцеві училища» [78, 2].

Таким чином, будинок Барського, можна датувати 1905 – 1906 роками. Проектні роботи, дозволи, погодження тощо враховувати не слід, бо головним чинником є факт закладення і зведення будівлі як об'єкту архітектурного простору міста. Подальші доробки та благоустрій території також не відіграють великої ролі, бо ніякого офіційного відкриття для приватного будинку не передбачається.

На жаль, питання авторства архітектурного проекту залишається відкритим. Гадати, хто би міг ним бути, не маючи конкретних документів, не

доречно. Нам відомо тільки про причетність до контролю за будівництвом міських архітекторів того часу Олександра Петровича Кишкіна (1901 – 1904) та Павла Владиславовича Бартошевича (1904 – 1906).

2.3. Третій етап формування музейних фондів та колекцій Кіровоградського обласного краєзнавчого музею (1920 – 2023 роки)

В цілому у 20 – 30 роки ХХ століття в Україні спостерігалось зростання інтересу до музейної справи. За безпосередньої підтримки громадськості формувалася музейна мережа республіки. У 1928 році в Україні вже нараховувалося 146 музеїв. У цей час закладалися підвалини сучасного музеєзнавства – теорії побудови експозиції, реставрації експонатів, фондової роботи, обліку, планування, звітності, різноманітних форм науково-освітньої роботи тощо.

У 1939 році відповідно постанови РНК УРСР від 7 березня 1939 р. «Про впорядкування справи відомчої підпорядкованості музеїв» та згідно протоколу №29 від 27 серпня 1939 року рішенням оргкомітету Президії Верховної Ради УРСР по Кіровоградській області Кіровоградський Краєзнавчий музей було перетворено в музей обласного значення.

У період II світової війни обласний краєзнавчий музей працював. Як зазначається в місцевій окупаційній пресі музей було відкрито наприкінці 1941 року: « В неділю, 14 грудня, після довгої перерви відкрився краєзнавчий музей, який, на щастя, був зовсім мало пошкоджений під час військових дій. Правда, грабіжники, що вдерлися були до музею, вкрали там небагато речей (кілька картин та деякі дрібні речі, що мають значної музейної цінності). Взагалі експонати музею збереглися досить добре. До дня відкриття робітники музею доповнили його новими експонатами – зразками художніх вишивок та орнаментами, зібраними в селах Кіровоградської області... Дирекція музею» [10].

Публікація Дорошенка (співробітника музею) в газеті «Український голос» від 28 грудня 1941 року теж дає уявлення про роботу музею в період окупації.

Він пише, що музей м. Кіровограда існує з 1922 року. За 19 років діяльності проведено велику роботу по вивченню свого краю, популяризації знань серед населення. Музей мав такі відділи: природничий, картинна галерея та історико-етнографічний. Але, в той же час, Дорошенко зазначає, що багато предметів знаходяться у фондах музею, не вистачає експозиційних площ для їх експонування. Автор підкреслює, що населення цікавиться музеєм, його здобутками. Він наводить приклад, що 14 грудня 1941 року музей відвідало більше 100 відвідувачів, серед яких було багато німецьких військових. Далі Дорошенко зазначає, що для більш ефективного вивчення історії і культури краю до музейної роботи слід залучати громадськість, створюючи «Товариства краєзнавців».

В цій же газеті від 16 травня 1942 року в іншій статті «Краєзнавчий музей» наводяться дані про кількість відвідувачів музею – «з початку роботи і до сьогоднішнього дня краєзнавчий музей міста відвідало 2650 чоловік, з них лише військових – 1375, дітей – 900».

У статті В. Петровського (Петровський – науковий працівник музею в 1939 році) «Розвиток Кіровоградського краєзнавчого музею» знаходимо інформацію про діяльність музею в період окупації : « Зараз перед нашим музеєм стоїть завдання – поповнити історичний відділ, починаючи з доісторичних часів і завершуючи сучасністю, щоб дати відвідувачам можливість ознайомитися з історією нашого краю. Друге завдання – встановлення тісного зв'язку зі школами...

Саме суспільство повинно бути зацікавлене в тому, щоб наш музей поповнювався, був цікавим і корисним для широких кіл населення і для учнів шкіл зокрема» [11].

В роки II Світової війни фонди та експозицію музею було пограбовано і знищено нацистами.

Згідно постанови Кіровоградського бюро обкому партії від 01.05.1946 року «До Великої Вітчизняної війни фонди краєзнавчого музею мали у своєму розпорядженні велику кількість предметів історії, археології, етнографії, нумізматики, флори і фауни місцевого значення, рукописи Саксаганського, Кропивницького, картини російських, голландських, французьких, українських художників, бібліотеку з великою кількістю книг XV – XVIII ст. В період окупації експозицію було розібрано і експонати звалено в підвал музею. Картини, вишивки, килими, книги, порцеляну, цінні вази окупанти вивезли в Германію. Музейну документацію повністю знищили. Значна частина колекції була розграбована населенням. В загальному музей втратив більше 10000 експонатів» [18].

Не все в цій постанові відповідає дійсності. Як бачимо з чисельних публікацій, в період окупації музей в місті Кіровограді все ж працював, велася активна пошукова, краєзнавча робота. Але, дійсно, довоєнна музейна документація була знищена, адже книги надходжень музею датуються післявоєнним періодом, і тому ми не можемо вести мову про те, якою насправді була колекція до війни.

Одразу після звільнення краю у 1944 році почалася робота з відновлення обласного краєзнавчого музею. Директором був призначений Микола Іванович Пшеничний, штат складався з 9-ти осіб: директор, два наукових співробітники, бухгалтер, завгосп на півставки, художник, доглядач – вона ж і прибиральниця – та сторож. Структура музею: природа, історія.

Деякий час після війни музей носив ім'я Івана Степановича Конєва, але з 1957 року у зв'язку з відсутністю в Державному архіві облвиконкому підтверджувальних документів, за наказом начальника обласного управління культури Жеребцова музей прийняв нинішнє найменування.

Архівні матеріали розповідають про матеріальну базу музею після війни:

«Під час бомбування міста німецькими бомбами пошкоджено будинок, орієнтовно на 55000 крб. Знищено цінне архітектурне оформлення будинку,

зокрема колон, рами, вікна, двері. Протягом II половини 1944 та 1945 рр., частково лише відбудовано музей і віконні рами, дах будинку, відновлено внутрішню побілку музею» [60].

Тому вся робота в 1945 та 1946 рр. була спрямована на підготовку експонатів для експозиції, виявлення та інвентаризації експонатів, читання публічних лекцій, вміщення статей в газети, організацію тимчасових виставок.

В 1945 році було взято на облік всі історичні пам'ятки, видатні місця, пам'ятки культури, старовини Кіровоградської області. Виготовлені меморіальні дошки в м. Кіровограді на фортеці, на будинку Карпенка-Карого, на будинку українського театру, на Хуторі Надія, в м. Бобринці у будинках, де жив Карпенко-Карий.

В 1945 – 1946 рр. зібрано бібліотеку музею, заінвентаризовано книги в кількості 1086 екземплярів, серед них є цінні XVII, XVIII та XIX ст.

За цей час було зібрано невелику частину музейних експонатів: 800 монет і медалей, портрети М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, С. Тобілевича., картини художника В. Алексеєнко: «Інгул у відлигу», «Обличчя Чигирина», «Інгул», «Тобілевич в ролі Б. Хмельницького», картина художника В. Єременка «Площа Кірова м. Кіровоград», і замовлено бюсти Ч. Дарвіна, М. Лисенка та ін.

Зроблено макет Єлисаветградського реального училища та розроблені схеми боїв партизанів Кіровоградщини. Виготовлена карта міста Кіровограда, інші карти. Провели роботу з населенням про повернення розкрадених експонатів музею.

Тоді популярними були тимчасові виставки від 10 днів до 2-х місяців на теми: «Визволення Кіровоградщини», «До 100-річчя з дня народження Карпенка-Карого» та ін. Лекцій прочитано – 80. Деякі лекції / Карпенко-Карий, історія українського театру/ читалися на радіо через обласний радіовузол. Проводились подорожі-екскурсії містом.

За цей час у газетах опубліковані такі статті:

1. «Єлисаветград – батьківщина українського театру»

2. «Карпенко-Карий на Хуторі «Надія»
5. «Карпенко-Карий в Бобринці»
7. «Археологічні розкопки в нашій області»
8. «Дитячі роки Карпенка-Карого в Арсенівці»
9. «Визначні місця Кіровоградщини»
10. «Фортеця»
11. «Т. Шевченко і наш край» та інші.

Дані статті друкувалися в обласній газеті «Кіровоградська правда», а також в районних газетах міст Кам'янка, Олександрія, Бобринець.

У березні 1946 року М. Пшеничний брав участь в першій науковій конференції істориків України.

Свої двері для відвідувачів музею відкрив у листопаді 1946 р. Музейна експозиція розмістилася на першому поверсі, у дев'яти залах (по три на кожен відділ). У музеї працює три наукові відділи: відділ природи, відділ історії та відділ Вітчизняної війни.

В газеті «Кіровоградська правда» № 234, за 30.XI.1946 року в статті «Відкрито обласний історико-краєзнавчий музей» запрошують жителів області відвідати відділи – природи та історії краю.

По відділу природи музей показує: еволюцію Всесвіту, походження людини, еволюційне вчення Дарвіна, флору і фауну Кіровоградщини, геологію та клімат м. Кіровограда та економіку нашої області. Для експозиції відділу було виготовлено карту корисних копалин Кіровоградської області, гербарії морфологічний і систематичний та гербарій лікарських рослин.

Фонди відділу природи поповнились колекціями мінералів та корисних копалин області.

Стосовно друкованих матеріалів, то в 1946 році науковим працівником відділу було підготовлено брошуру «Корисні копалини Кіровоградської області» та «Порівняльну схему лісів СРСР, УРСР та Кіровоградської області».

В 1947 році штат працівників музею налічував дев'ять осіб, з них – два науковці. За рік музей відвідало 17 тисяч чоловік, було проведено 190 екскурсій.

Одночасно з експозицією гості музею мали можливість відвідати шкільну кімнату, експонати якої знайомили відвідувачів не тільки з природою Кіровоградщини та України, а з органічним світом інших територій планети. Вчителі-природознавці мали можливість проводити на базі музею уроки з різних природничих дисциплін.

Паралельно з експозиційною та освітньою діяльністю, науковий співробітник відділу природи займався дослідженням природи Кіровоградщини. Результати своїх досліджень В. Поттєха презентував на наукових конференціях. В березні 1947 року він взяв участь в обласній науково-педагогічній конференції.

На початку 1948 року було скликано нараду музейних працівників, де обговорювалися різноманітні питання пов'язані з організацією експозиції, науково-освітньої, науково-дослідної та інших видів музейної роботи. Особливу увагу було приділено краєзнавчим музеям, зокрема вироблено «Основні положення», що регулювали їхню роботу. Експозицію рекомендувалось розміщувати в трьох відділах: природи, дореволюційного минулого, радянського суспільства.

Експозиція відділу історії була перебудована. Кіровоградський обласний краєзнавчий музей проводить спільні виставки з Державним архівом Кіровоградської області за темами: «Економічний розвиток краю», «Преса нашого краю» та інші.

В 1949 р. разом з інститутом Археології музей брав участь в дослідженні Чорноліського скіфського городища біля Знам'янки; слов'янських поселень в Знам'янському, Єлисаветградському, Олександрійському та Кіровоградському районах.

Експозиція поповнилася рядом експонатів, переданих музею з інституту Археології та Київського історичного музею. З м. Чигирин привезено: трубки запорожців, ядра, вістрі стріл, кераміку та інше. Закуплено в експозицію бюсти:

Т.Шевченка, а також портрети: Ю.Яновського, М.Залізняка, Ю.Мейтуса. Художник музею В. Федоров подарував, було придбано колекцію медалей в кількості 300 шт., а також монети Боспорського царства, Ольвії, Греції та Київської Русі.

Зібрані матеріали вивчають, використовують в експозиціях, дослідній та освітній роботі. В «Основних положеннях», регулювалося наукове комплектування фондів, що передбачає крім збирання матеріалів обов'язкове наукове визначення їх.

Також в «Основних положеннях» рекомендувалося створення і обладнання не лише експозиційних залів, а й фондів та інших обслуговуючих приміщень. Вони повинні забезпечувати схоронність пам'яток, доступність їх для обмеженого огляду, служити місцем для науково-дослідної роботи, мати сучасне обладнання, відповідати системі збереження музейних матеріалів

В 1949 році в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї в напівпідвалі відбудували 3 кімнати: для бібліотеки і для фондів, майстерню художника. Збудовано стелажі для книг і експонатів. Для особливо цінних – спеціальні закриті ящики [20, арк. 17].

При установі діє краєзнавчий гурток (35 осіб), здійснюється шефство над гуртками юних істориків при школах та керівництво історичним гуртком при палаці піонерів. Разом з науковими співробітниками юні історики висвітлюють виставки при музеї, популяризують існуючі експозиції через радіо та газети. Музейники брали участь в зльотах юних мандрівників, де заслуховувались наукові доповіді з історії та економіки краю. Науковими розробками музейників постійно користуються викладачі шкіл міста, педагогічного училища, педагогічного інституту, машинобудівельного технікуму. В середній жіночій школі №8 була проведена краєзнавча конференція, де заслухані доповіді з історії та природи рідного краю.

При музеї була організована краєзнавча рада з представниками від громадськості. На засіданнях заслуховувалися тематико-експозиційні плани

виставок, експозицій музею; реферати, тексти екскурсій, лекцій; розроблені маршрути по визначним місцям нашого краю. Лекції прочитано в селах Чигиринського, Кам'янського, Ново-Георгіївського, Новоархангельського, Знам'янського, Новгородківського, Устинівського районів.

Після повоєнного ренесансу української культури настав 1951 р., коли на вірш В. Сосюри «Любіть Україну!» впало звинувачення у «націоналізмі», а його автора змусили опублікувати принизливе каяття.

В газеті «Кіровоградська правда» з'явилися ряд публікацій, які мали замовний характер проти обласних закладів освіти, культури та охорони здоров'я.

16 листопада 1951 року газета «Кіровоградська правда» в статті «Докорінно перебудувати роботу музею» піддала гострій критиці роботу Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. І вже протягом 1952 року інформацію про роботу музею слухали на бюро обкому КП(б)У, на засіданні виконкому обласної ради депутатів трудящих, на засіданні ради при обласному відділі культосвітньої роботи, де обговорювали звіт директора про роботу музею, було внесено спеціальне рішення щодо покращення роботи Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

Колектив музею змушений був провести переміщення експозиційних розділів з таким розрахунком, що тепер кращі зали відведені для відділу соціалістичного будівництва. Рішенням Кіровоградського обкому КП(б)У та виконкому обласної ради депутатів трудящих визначено, що обласні організації повинні представити до музею стенди про роботу їх підлеглих установ.

Зібрано для експозиції матеріали про завод «Червона зірка», обллегпром, облхарчпром, управління будівельних матеріалів, управління місцевої промисловості, швейну фабрику та ін.

Звіт за 1952 рік підписала в якості виконувача обов'язків директора В. Гордієнко з ремаркою: «...Крім того, вже півроку відсутній директор» [27, арк.67].

Призначення на посаду директора Кіровоградського обласного краєзнавчого музею Ноземцевої Олени Орестівни (з 10.04.1953 р. до 12.01.1967 р.) співпало з процесом десталінізації в радянському союзі, так званої «відлиги». В 1956 році в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї працювало вже 17 осіб, з них 5 наукових співробітників. З'явилися два історичних відділи: дорадянського періоду та історії радянського суспільства, а також відділ з охорони пам'ятників.

У музеї відкривали все нові й нові експозиційні розділи. Відкрито планетарій.

У 1956 році для увічнення пам'яті українського драматурга І. К. Тобілевича створено філію обласного краєзнавчого музею – літературно-меморіальний музей заповідник Хутір Надія (Постанова Ради Міністерства УРСР №502 від 1.08.1956р.).

В спогадах О. Ноземцева згадує: «Велика робота була проведена колективом музею; збір експонатів серед населення нашого краю, в краєзнавчих та історичних музеях України, працювали в архівах, укріплювали зв'язки з освітніми закладами міста та області, в музеї відкрили невеликий шкільний планетарій, який очолила Остапенко Валентина Онисимівна, завідувачем відділу природи стала Проводян Галина Григорівна, відділом археології – Нінель Михайлівна Бокій, відділом історії – Іван Васильович Єгоров, художниками були спочатку Тимченко Іван Володимирович, а після Зирянов Василь Васильович, бухгалтером була Маслюкова Галина Петрівна, завгоспом – Белоущенко Борис Григорович, шофером-кіномеханіком Ніколенко Василь Максимович та ін. В картинній галереї захоплено вела екскурсії та викладала у школах, на підприємствах лекції про художників, живопис науковий співробітник Пузенко Людмила Миколаївна. З цим колективом вирішувала всі питання, які стосувалися роботи Кіровоградського обласного краєзнавчого музею» [28, 12]. В історичному відділі науковими співробітниками в цей час працювали: Черніков

С. М., Окунева Ф. Л., Кириченко В. І., Демченко Ф. Т., Кузьменко В. М., Орлов І. В., Цигульський Ф. А.

Співробітники Кіровоградського обласного краєзнавчого музею підвищували свою кваліфікацію для виконання все більш складних завдань. Згадує О. Ноземцева: «Коли складали експозиційні плани і готували експозицію працівники музею, наукові співробітники, художники-оформлювачі виїжджали для консультації в Київ, Одесу, Харків, Миколаїв, Херсон, інші міста. Запрошували наукових співробітників з інших історичних, краєзнавчих музеїв для проведення консультацій в нашому музеї» [28, 12].

Один із головних напрямків роботи музею обласного значення – це методична та практична допомога всім, хто цікавиться історією рідного краю, виїзд у райони з метою проведення консультацій, створення експозицій та виставок, шефство над музеями та музейними кімнатами.

У повоєнні роки великого поширення набули народні музеї, які працювали на громадських засадах. Профілі їх були найрізноманітніші. Це музеї історії міст, сіл, заводів, фабрик, колгоспів, шкільні, меморіальні, музеї народної творчості тощо.

Так, в 1959 році завдяки методичній допомозі Кіровоградського обласного музею були відкриті музейні кімнати в Знам'янці, Рівному, Бобринці та ін.

Крім методичної допомоги, збирали матеріали та експонати до фондів Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

У зв'язку з цим велика увага приділялась підвищенню кваліфікації музейних кадрів, вивченню та узагальненню кращого музейного досвіду. Наприклад:

«Наказ №173а від 8.07.1966р.

Управління культури Кіровоградської області

З метою активізації народних музеїв та музейних кімнат області

Наказую:

З 12 по 13 липня 1966 року в м. Кіровограді провести обласний семінар голів Рад народних музеїв».

Неможливо уявити історію Кіровоградщини без археологічних досліджень. Згадує директор Кіровоградського обласного краєзнавчого музею О. Ноземцева: «У Кіровоград кожного літа приїжджали експедиції із Республіканського археологічного інституту під керівництвом доктора історичних наук – Тереножкіна, Даниленко, Телегіна» [1, 229 – 235].

Сотні людей різного віку найрізноманітніших професій відвідали в цей час Кіровоградський обласний краєзнавчий музей. Все це зобов'язувало працівників з особливою відповідальністю ставитись не тільки до тих експонатів, які потрапляють в експозицію музею, але й до їх розміщення, кількісного і якісного співвідношення, до художнього оформлення.

У музею приміщенні була створена меморіальна кімната І. К. Тобілевича, у якій експонувалися картини, фото, скульптури, що відображають діяльність і творчий шлях письменника, також представлені оригінальні фото, листи до М. Кропивницького, М. Садовського, М. Заньковецької.

У звітах тих років ми знаходимо багато інформації про форми масової роботи, які були найбільш популярні в ті роки: тематичні уроки в школах, політінформації, політбої, наукові доповіді, лекції, літературні та музичні вечори, вшанування ветеранів тощо.

Із спогадів Ніколенко Василя Максимовича, що у той час працював водієм у музеї: «Це був цікавий час. Я вже працював в Кіровограді електриком. Олена Орестівна Ноземцева запропонувала роботу водієм-кіномеханіком. Я закінчив курси кіномеханіка, мав водійські права. В техніці я розбирався і така робота подобалась. Життя в мене цікаве. Ми їздили по області. Фільми були науково-популярні. Людям подобалось, музейні працівники читали лекції, показували фотографії, а я потім вмикав фільм. А ще в Кіровограді у вихідні дні встановлювали екран на будинку лекторію і я крутив фільми на вулиці».

Співробітники музею співпрацювали з товариствами колекціонерів, екскурсводами на добровільній основі (в групі 25 осіб), з будинком атеїзму.

У наступні роки посаду директора Кіровоградського обласного краєзнавчого музею обіймав Душейко Костянтин Опанасович (1967 – 1980рр.)

Перед новим директором Кіровоградського обласного краєзнавчого музею постало завдання: побудувати стаціонарні експозиції у відділах та в філії – «Хуторі Надія».

Основні завдання Кіровоградського обласного краєзнавчого музею були спрямовані на пропаганду матеріалів партійних з'їздів, комуністичне виховання, популяризацію досягнень п'ятирічок, відзначення ювілейних та пам'ятних дат. Особлива увага надавалась збиральницькій, науково-дослідній, науково-освітній роботі обласного та громадських музеїв.

Кіровоградський обласний краєзнавчий музей мав такі відділи: природи, історії дорядянського суспільства, історії радянського суспільства, художній і відділ літературно-меморіального музею Ю. І. Яновського та філія на «Хуторі Надія».

У 1969 році створено експозицію в літературно-меморіальному музеї «Хутір Надії» та відкрито пам'ятник І. К. Тобілевичу (Карпенко-Карому). У 1970 році започатковано свято театрального мистецтва «Вересневі самоцвіти».

В 1972 році побудовано літературно-меморіальний музей українського письменника Юрія Івановича Яновського в с. Нечаївці Компаніївського району, що став ще одним відділом обласного краєзнавчого музею.

З нагоди 70-річчя з дня народження Ю. І. Яновського була представлена пересувна фотодокументальна виставка, присвячена життю, творчості і громадської діяльності митця.

Із спогадів наукового співробітника історичного відділу В. Г. Ноженко: «Добре відомо, що нація без пам'яті – це тіло без душі, без очей і вух (а все, що експонують музеї – це і є «очі і душа», котрі пов'язують нас поміж собою). Краєзнавці вважають, що розрив з минулим, з першоджерелами неминуче веде до загибелі. Тому їх праця спрямована в майбутнє, все, що накопичене людством, вони залишають для наступних поколінь. Небагато людей в Україні, які

присвятили своє життя музейній справі. Їх називають фанатами. Мені пощастило працювати з краєзнавцями з великої літери Н. М. Бокій, В. О. Сердюк, Р. Ф. Захарченко, Р. Г. Турбай, Г. Г. Проводян, М. І. Федотовим, А. Ю. Тобілевичем, В. П. Ярош...» [68].

«Завдяки їх глибокій фаховій підготовці, ерудиції та ентузіазму фонди музею незмірно збагатилися, при тому не кількісно, а і якісно. Співробітники листувалися, зустрічалися з багатьма визначними діячами науки, культури, мистецтва, вихідцями з нашого степового краю.

Розробляючи тему внеску Кіровоградщини у розвиток вітчизняної культури і мистецтва, вони відшукали безцінні реліквії стосовно творчості Г. Нейгауза, К. Шимановського, К. Ерделі, І. Микитенка, Ю. Мейтуса та багатьох інших. Свої знання і уміння працювати вони передали нам – молодим працівникам».

У Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї діяла у той час науково-методична рада та фондово-закупівельна комісія. На НМР розглядалися різні питання, пов'язані з науково-методичною роботою Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Щорічно проходили обласні семінари, а новопризначені музейні працівники проходили стажування в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї. Різноманітні видання музею розповсюджувалися на семінарах, науково-практичних конференціях. Працювала заочна школа музейника.

В 1967 році на допомогу народним музеям був утворений методичний кабінет з науково-методичними посібниками та наочністю. Він став центром консультативної, практичної, аналітичної та видавничої діяльності.

Мережа музейних закладів області постійно збільшувалася, тому за кожним науковим співробітником Кіровоградського обласного краєзнавчого музею були закріплені райони для методичної допомоги.

Так, в 1970 році науковці Кіровоградського обласного краєзнавчого музею здійснили 34 виїзди до районів області, допомогли скласти ТЕП, експозиції і т.п.

Було проведено 2 обласних семінари голів громадських рад та директорів музеїв на базі Олександрійського та Калниболотського музеїв.

В області розроблено перспективний план розвитку музейних закладів на 1971 – 1975рр. та заходи щодо його забезпечення.

Станом на 1 грудня 1973 року в області зааспартизовано 133 громадських музеїв, із них 9-ти присвоєно почесне звання «Народний музей».

У середині 70-х років був утворений методичний відділ Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Станом на 1.01.1976р. в області – 135 громадських музеїв і музейних кімнат, з них 10 «народних».

Головне завдання відділу охорони пам'ятників Кіровоградського обласного краєзнавчого музею – це оформлення нової документації на пам'ятки союзного і республіканського значення, їх пропаганда.

Всього в 1977 році на обліку пам'яток – 1334, пам'ятники державного значення – 64.

Працівники відділу охорони пам'яток Кіровоградського обласного краєзнавчого музею проводили розкопки на території Кіровоградської області.

Розкопки здійснює завідувача відділом археології та охорони пам'ятників Кіровоградського обласного краєзнавчого музею Бокій Н. М. – аспірантка інституту археології АН УРСР. Бокій Н. М. брала участь в археологічних розкопках в складі експедиції Інституту археології АН УРСР в 1959, 1961, 1964, 1965 роках. Бокій Н. М. проводила також самостійні розкопки. З 1978 р Нінель Михайлівна Бокій працювала у ЦДПУ ім. В. Винниченка.

Не припинялися активні рятувальні та пошукові археологічні роботи на території нашого краю. Так, проведено охоронні розкопки кургану на місті будівництва корпусу електромеханічного заводу. Проведені археологічні розкопки у с. Підвисоке Новоархангельського району. В курганах поряд з цим населеним пунктом були виявлені поховання доби енеоліту, різних етапів доби бронзи та скіфського часу.

Також у 1975 році розпочалися розкопки сьогодні досить відомої скіфської пам'ятки – могильника біля м. Світловодськ.

Під час будівництва водогону «Дніпро-Кіровоград» було порушено 7 поховань. Розкопки цієї пам'ятки проводились з перервами до 1990 року. За час роботи експедиції на могильнику було розкопано 155 поховань скіфського часу. Артефакти з могильника сьогодні зберігаються у фондах Кіровоградського обласного краєзнавчого музею та у фондах Археологічного музею імені Нінель Бокій Центральноукраїнського державного педагогічного університету.

З метою популяризації музею було виготовлено і встановлено ряд рекламних щитів, афіш, віддруковані листівки, буклети, запрошення.

В 1973 році впроваджена нова форма експонування виставок у вагоні-клубі, це сприяло підвищенню загальноосвітнього рівня населення області.

У вагоні-клубі демонструвалися пересувні виставки за темам:

- Культура краю;
- Кіровоградщина в п'ятирічках;
- Охорона природи – справа кожного;
- Серце віддаю дітям (О.В.Сухомлинський) та ін.

На вокзалах м. Кіровограда встановлена інформація про Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, про пам'ятники і визначні міста обласного центру.

Використовувалася і така форма залучення відвідувачів, як заключення , договорів з підприємствами, установами, навчальними закладами та екскурсійне обслуговування.

Проводились тематичні вечори, вечори-зустрічі в циклі «Шляхами батьків» тощо.

Приймав Кіровоградський обласний краєзнавчий музей в організації важливих громадських та державних справах. Для учителів проводились спеціальні семінари, пропаганда краєзнавства; і надавались консультації, як використати експозицію на уроках історії, географії, літератури. Працювали археологічний та історичний гуртки.

Матеріали музею використовувалися студентами вищих та середніх спеціальних закладів для написання курсових і дипломних робіт [64, 815].

Музей практикував диференційоване обслуговування відвідувачів.

З листопада 1978 року Кіровоградський обласний краєзнавчий музей на капітальному ремонті.

У 80-х рр. країна прагнула змін, сталося погіршення економічного потенціалу. Впали ціни на міжнародних ринках традиційного експорту радянського союзу та піднялися ціни на імпортні товари, які були необхідні.

У такий складний час працювала на посаді директора музею Остапенко (Сердюк) Валентина Онисимівна (з 1980 р. до 1993 р.)

Кіровоградський обласний краєзнавчий музей як методичний центр здійснював пошук функціонування музеїв у нових умовах. Запроваджувалися нові методики та форми роботи. Робота методиста була напруженою. Щомісяця здійснювалися відрядження до музеїв районів і міст Кіровоградщини. Обов'язкова участь в організації семінарів для музейників різних рівнів. Усе це вимагало чимало часу, кваліфікованої підготовки. Протягом 1980 – 1985 рр. в Кіровоградській області створено 56 громадських музеїв, 3-м з них присвоєно почесне звання «Народний музей».

Проходили у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї всесоюзні пересувні виставки. Так, у 1988 році в картинній галереї демонструвалася всесоюзна пересувна виставка «Світ і людина».

Співробітники картинної галереї Кіровоградського обласного краєзнавчого музею проводили звірку наявності і стану історико-художніх цінностей в культових приміщеннях області. На обліку 146 пам'яток історії та культури: ікони «Омовіяна ніч», «Богоматір Владимирська» (у срібному обрамленні); ікони XIX ст. Відділ охорони пам'ятників археології та культури Кіровоградського обласного краєзнавчого музею продовжував виявляти і ставити в державний реєстр нові пам'ятки. У 80-х роках цю роботу проводили

наукові співробітники: Бурик Л. Д., Маслякова Л. І., Орлик О. П., Тарнавська Е. К. Тупчієнко М. П.

Одне із завдань відділу охорони пам'ятників археології та культури – це встановлення охоронних дощок. Так, в 1988 році встановлено 82 охоронні дошки на історичних будівлях. В цей рік закінчено переоформлення охоронної документації на пам'ятки історії та культури. Виявлено 350 пам'ятників з недовговічних матеріалів, які підлягають реконструкції і ремонту. Список затверджений облвиконкомом та направлений в Міністерство культури. Складено 205 паспортів на пам'ятники історії та культури.

Відділ постійно приймав участь в археологічних розкопках. Так, в 1981 році проведено археологічні дослідження-розкопки пам'яток епохи бронзи і заліза у 4-х районах області.

У 1988 році при відділі охорони пам'ятників та культури Кіровоградського обласного краєзнавчого музею створено сектор археології та госпрозрахункову археологічну експедицію – керівник Тупчієнко М. П.

Велику увагу сектор історії дорядянського періоду приділяв етнографії та дослідженню національних меншин Кіровоградщини. Так, в 1991 році П. Кизименко виступив з доповіддю «Євреї в Єлисаветграді» на обласній науковій конференції «Культура рідного краю».

Щорічно зібрання в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї поповнюється в середньому від 500 до 2000 одиниць. Так, за 1980 – 1985 рр. колекції Кіровоградського обласного краєзнавчого музею збільшилась на 10393 одиниці і становить 43000 одиниць.

При комплектуванні фондів приділялася увага збору матеріалів про впровадження науково-технічного прогресу на промислових підприємствах області, виробництва, підвищенню добробуту людей. Поповнилися експонатами живопису і графіки, предметами побуту і етнографії, нумізматики та цікавими документами.

Проводячи масові заходи, наукові співробітники Кіровоградського обласного краєзнавчого музею намагалися позбутися застарілих інертних форм роботи та перейти від одноразових акцій до системних форм масової роботи. Впровадили: дні та тижні музею на підприємствах, в школах, тематичні вечори.

Кіровоградський обласний краєзнавчий музей укладав угоди на обслуговування відділів та філіалу з туристичними організаціями. Ставилось завдання перед Кіровоградським обласним краєзнавчим музеєм – робота з населенням сільської місцевості.

Так, у 1987 р. наукові співробітники Кіровоградського обласного краєзнавчого музею прочитали в сільській місцевості 109 лекцій та провели 28 тематичних вечорів. Експонувалося 55 пересувних виставок, з них – 7 в сільській місцевості.

Після здобуття Незалежності України відкрилися великі можливості для дослідників української історії. Значна кількість наукових праць, історичних досліджень, публікацій архівних матеріалів викликала і продовжує викликати великий інтерес з боку фахівців та тієї частини українського суспільства, для яких вивчення історії свого народу і країни становлять частку їхнього буття. Не залишаються осторонь у дослідженнях й наукові співробітники Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, оскільки вивчення історії рідного краю відкриває великі можливості щодо виховання у відвідувачів інтересу, любові до історичного минулого свого народу, посилює почуття патріотизму та пошани до героїчного відстоювання української державності, мови, народних традицій та обрядів українців.

У 2004 році було утворено відділ обласного краєзнавчого музею – музей історії українського хореографічного мистецтва.

Депутати облради у 2009 році прийняли рішення утворити філію – музейно-природний заповідник «Тобілевичі» у селі Арсенівці Новомиргородського району.

На даний момент Кіровоградський обласний краєзнавчий музей має цікаві зібрання речових та документальних матеріалів, що характеризують природу, історичний розвиток та культуру краю від найдавніших часів до наших днів. Музейна колекція періоду здобуття Україною незалежності налічувала близько 55000 експонатів основного та понад 20000 допоміжного фонду. Музей був і залишається одним з провідних науково-методичних центрів у нашій області.

Варто також зазначити, що з короткою інформацією про історію формування музейних фондів та колекцій Кіровоградського обласного краєзнавчого музею можна ознайомитися на веб-сайті цієї установи, наприклад, у вкладці «Про музей» – рубрика «Історія» <https://kokm.kr.ua/history/> .

РОЗДІЛ 3. ВЕБ-САЙТ ЯК ВИД ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЮ

3.1. Призначення та функції веб-сайту музею

XXI ст. – епоха інформаційних технологій . Всесвітньо відомий вислів Натана Ротшильда «Хто володіє інформацією, той володіє світом» . Ці слова вперше пролунали більше двох століть тому, але актуальні і в наш час. Щоденно людина отримує величезний об'єм інформації. Незважаючи на це, ми знаходимося лише на початку інформаційної епохи.

Розвиток інформаційних технологій спонукав до нових підходів збереження та відтворення історичної пам'яті. Сьогодні наша культура намагається вийти з вакуумного способу існування до формування відкритого інформаційного суспільства, але при цьому повинна ґрунтуватися на принципах поваги до культурної самобутності та різноманіття як загального надбання людства. Застосування інформаційних методів отримало назву «Музейний бум в Інтернеті». У 70 – 80-х роках вперше у США, Англії та Франції утворюються онлайн-музеї, де була розміщена лише загальна інформація про музей та експонати. А згодом у 1995 році з'являються Інтернет-платформи Міжнародної ради музеїв. На сьогоднішній час діє єдина європейська мережа Museum Online.

В нашій країні інноваційні технології почали розвиватися із кінця 90-х років минулого століття. Історичний музей імені Д. Яворницького, який розташований на Дніпропетровщині вперше презентує свій сайт. Впроваджується «Програма розвитку музейної справи на період до 2005 року» Ця програма сприяла впровадженню інноваційних технологій в музейній справі. А у 2006 році створюється громадська платформа «Український центр розвитку музейної справи» І на сьогодні завдяки небайдужим людям застосовуються сучасні технології у музейній справі. На даний момент в Україні кожен музей прагне зайняти одне з перших місць у всесвітній інформаційній мережі. Але, на

жаль, цей процес відбувається надто повільно з різних причин. Будь-яка організація, групи людей чи навіть окрема особа можуть створити веб-сайт для власних цілей.

Сьогодні музеї України є оберегом культурних цінностей і шедеврів мистецтва, а тому потребують інформаційної підтримки та яскравої реклами. Піклуючись про власний імідж, у музеях створюють Web-сторінки з детальною інформацією про експозиції. «Веб-сайт – це набір загальнодоступних взаємопов’язаних веб-сторінок, які мають спільне доменне ім’я» [5].

Головна функція веб-сайту – інформаційна. Завдяки йому людина може знайти будь яку інформацію. Веб-сайт виконує також функції комунікації, освіти, розваги та бізнесу.

Веб-сайти можуть працювати як медіа для просування, маркетингу та транзакцій. Вони об’єднують конкретні компанії, споживачів і спільноти. Сьогодні перед тим, як відвідати музей чи іншу установу, людина заходить на сторінку в Інтернеті, знайомиться з діяльністю, контактами, переліком експонатів, відгуками тих чи інших людей, які вже відвідали цей заклад. Перше враження людини може значно вплинути на подальші її дії. Веб-сайт музею повинен зацікавити відвідувачів, інакше можна втратити значну частину потенційної аудиторії.

Наповнення веб-сайт – дуже важливий момент. Музеї – це велике сховище інформації. При цьому надважливим є питання, яку саме інформацію варто і необхідно розміщувати на сайті.

Музей – дослідна установа і тому на сайті повинна бути представлена інформація про наявні колекції.

На сайті музею також варто розмістити освітні та інтерпретаційні матеріали. Мова повинна бути доступною, якщо інформацію буде представлено різними мовами, це значно підвищить популярність та престиж веб-сайту. Іноземна практика показує, що багато музеїв створюють веб-сайти для дітей. Діти, які відвідують сайт сьогодні, це реальні відвідувачі завтра. Через веб-сайт

музею можливе співробітництво з іншими науковими, комерційними організаціями та закладами. Наприклад, шляхом розміщення реклами.

Єдиних вимог до формування сайту музейної установи не існує. Разом з тим, існують певні рекомендації до його структури та функцій. Так, кожен дюйм екрану повинен бути заповнений цікавою, достовірною інформацією, це полегшить аналіз різних типів джерел в універсальній мережі Інтернет.

Сайт музею сприяє вирішенню таких завдань:

- швидке і об'єктивне оповіщення про головні події, що відбуваються в музеї;
- підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості музею;
- обмін інформацією між структурними підрозділами, швидке оповіщення працівників музею про рішення керівництва та про події, що відбуваються;
- підвищення рівня інформатизації музею на основі нових інформаційних технологій.

Отже, застосування інноваційних технологій сприяє оптимізації діяльності та посилює міжнародне співробітництво. Зрозуміло, що така вимога зумовлює зростання навантаження на працівників музею, але життя – це рух, і рух тільки вперед. І музейники впевнені, що в час цифровізації музеї не зникнуть, а навпаки інтерес людини до них все більше зростатиме. Бо кожна людина на власні очі хоче побачити оригінал, а не тільки гарну картинку в Інтернеті.

3.2. Довідкова інформація на сайті Кіровоградського обласного краєзнавчого музею

Першочергове і головне завдання сайту – збільшення, зберігання та подальше забезпечення швидкого доступу до інформації. Інформація зберігається як текстова, так і бінарна (у вигляді зображень, звуків тощо).

Створення та подальше використання спеціалізованих, музейних баз даних характеризується низкою особливостей.

Мета створення музейних баз – розширення наукової діяльності, а також у подальшому використанні інформації та ефективного розвитку в соціальній, науковій, технічній, економічній, та інших сферах. Кінцевим його результатом є об'єднання у світовий глобальний інформаційний простір. Соціальні функції музею дещо розширені у зв'язку зі зміною суспільних потреб. Музеї тепер не тільки накопичують та зберігають інформацію, першочерговою наразі постає задача донесення цієї інформації до широкого загалу. На сьогодні ми можемо стверджувати, що визначальні напрямки діяльності музею в сучасній соціально-культурній системі такі: документування, зберігання, науково-дослідний, інформаційний та освітньо-виховний.

Сучасні інформаційні технології полегшують пошук у базі даних та миттєву обробку запитів. І це далеко не весь перелік можливостей новітніх інформаційних технологій. Людина та її пам'ять має свої фізіологічні межі, а інформаційна автоматична система з таким запитом справиться досить оперативно.

Інформаційно-аналітична робота музею охоплює зберігання інформації як на внутрішньому ресурсі, так і часткове винесення її за межі цієї мережі у вигляді публікації на сторінках власних чи сторонніх веб-сайтах (створення різноманітних електронних довідників, фотогалерей). Так здійснюється у тому числі й додатковий облік та контроль фондів. Провідна роль інформаційно-аналітичної роботи музею полягає у створенні інформаційної системи музею. До цієї системи входить:

- база даних музейної інформації;
- база знань, яку сформували спеціалісти (для спілкування, спільного обговорення питань та обміну інформацією);
- різноманітні Інтернет-ресурси, які відображають діяльність установи і одночасно ознайомлюють відвідувачів сайту із діючими проектами працівників.

Основна проблема, що виникла при створенні баз даних у фондах Кіровоградського обласного музею, – приведення описів музейних предметів до єдиного стандарту. Це не про те, щоб у всіх музеях всі предмети описувалися однаково, мова йде про стандарт обміну інформацією між музеями. Проблема створення об'єднаних музейних ресурсів – відсутність єдиних довідників.

Фондове зібрання обласного краєзнавчого музею нараховує близько 68500 тисяч предметів основного та 33500 науково допоміжного фонду – це зібрання, що характеризують історичний розвиток та культуру краю.

Основний фонд включає 32 інвентарні групи: Антропологія, Археологія, Архівно-історична, Геологія, Корисні копалини, Зброя, Спорядження, Знаки, Ордени, Медалі, Значки, Ботаніка, Зоологія, Кераміка, Графіка, Дерево, Кіно-, та фономатеріали, Книги, Журнали, Колекція Ільїна, Нумізматики, Палеонтологія, Писанки, Предмети побуту, Скульптура і ін.

У складі музею діють 2 відділи та 4 філії. На даний час це: відділи – Меморіальний музей М. Л. Кропивницького, Музей історії українського хореографічного мистецтва; філії – Заповідник-музей І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого) Хутір Надія, Історико-архітектурний заповідник родини Раєвських, Музейно-природний заповідник «Тобілевичі», Історико-меморіальний заповідник «Чорний Ворон».

Музей радо приймає відвідувачів з вівторка по п'ятницю з 9.00 до 18.00 субота, неділя – з 10.00 до 16.00, понеділок – вихідний

У Кіровоградському краєзнавчому музеї проводяться такі виставки: «Кропивницькі в любові та творчості», «Тематична екскурсія виставкою старовинних монет», «Природознавець. Освітянин. Нумізмат», «Акторська доля на зламі епох», «Демократичні традиції в Україні».

Анонс подій на 06 листопада – 12 листопада 2023 року:

- Зустріч з крафтовиками виноградної та сироварної справи.
Тематична зустріч до дня виноградаря в Україні в рамках

туристично-краєзнавчого проекту «Зелені скарби Кіровоградщини» (Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, 08.11 о 12.00).

- Особливості німецько-австрійської окупації України 1918 року. Публічна лекція. Лектор: Сергій Юрченко. Модератор: Сергій Мілютін. (Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, 08.11 о 15.00).
- Об'єднані мистецтвом. Тематичний захід до дня працівників культури та аматорів народного мистецтва (Заповідник-музей І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого) Хутір Надія, 09.11 об 10.00).

На сайті музею (<http://kokm.kr.ua/index.php/ua/>) у відділі «фондові зібрання» висвітлені дуже рідкісні колекції з основних фондів музею.

В електронному вигляді представлена меморіальна колекція Володимира Винниченка; меморіальний комплекс предметів українського письменника Ю. І. Яновського; також є унікальні предмети з меморіального комплексу Карпенка-Карого. Один із головних здобутків музею – колекція Олександра Ільїна. Дуже цікавий комплекс предметів корифея українського театру та письменника М. Л. Кропивницького.

На сайті музею пропонують 3D-тури: Меморіальний музей М. Л. Кропивницького, Заповідник-музей І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого) Хутір Надія, Історико-архітектурний заповідник родини Раєвських.

Отже, керівництво та співробітник Кіровоградського обласного музею, використовуючи сучасні інноваційні технології, надають користувачам можливість побачити деякі унікальні фондові зібрання в електронному вигляді. Працівники музею, зважаючи на великий об'єм основного і науково-допоміжного фонду, намагаються зацікавити громадськість, водночас запрошуючи усіх бажаючих відвідати насправді унікальне місце – Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, щоб більш глибоко пізнати історію нашого краю.

3.3. Музейні колекції та їх представлення в Інтернеті

Офіційний веб-сайт Кіровоградського обласного краєзнавчого музею створений для висвітлення всіх сторін музейного життя у мережі Інтернет. На сайті представлена інформація щодо діяльності музею. Він є сьогодні одним з головних культурних та освітніх центрів, чії експонати є цінним надбанням жителів краю та всього українського народу. У фондах музею зберігаються речі, що належать до спадщини світової культури. Тому популяризація наукових досліджень, які стосуються музейної справи, археології, історії, музеєзнавства та інших сфер, збільшення впливу на громадськість сприяють підвищенню духовного рівня суспільства, переосмисленню місця України на світовій арені а також утвердженню української нації як такої. Успіх та перспектива розвитку музею значною мірою залежить від залучення аудиторії, яка буде зацікавлена у діяльності даного закладу.

Наш край багатий видатними людьми. Однією з таких видатних постатей минулого нашого краю є Олександр Борисович Ільїн, інформація про колекцію якого представлена на веб-сайті музею <https://kokm.kr.ua/collection-ilyina/> у вкладці «Колекції».

Олександр Борисович Ільїн народився у 1920 році в сім'ї інженера. Початкову освіту отримав ур. Перед війною Олександр став студентом московського механічного факультету торф'яного інституту. Навчання довелося припинити у зв'язку з війною. У 1943 році його запросили продовжити навчання на III курсі. Але на той час, згідно відомостям трудової книжки, О. Б. Ільїн розпочав трудову діяльність як механік у м. Рибінську, а в 1943 році вже працював начальником електроцеху Рибінського маслозаводу. Навчання в інституті Ільїн так і не продовжив. Звільнився з роботи у зв'язку зі зміною місця проживання. Його батько був призначений на посаду головного інженера на Кіровоградський олієжир комбінат. Разом з батьками переїхав до Кіровограда і Олександр. У 1948 році в м. Кіровограді він закінчив машинобудівний технікум. З 1948 року О. Б. Ільїн вже співпрацює з місцевим краєзнавчим музеєм –

консультує, допомагає у пошуку та придбанні експонатів. Документів 50-60 років ХХ ст. немає, цей період життя Ільїна поки недостатньо вивчений. Але збереглися фото, на яких О. Б. Ільїн серед духовних осіб. Можливо, він працював в одному з храмів в якості реставратора, оскільки на той час О. Б. Ільїн був вже непоганим майстром. З 1960 року і до кінця життя Ільїн проживав у м. Кіровограді, працював електриком домоуправління № 7, а з 1962 до 1981 р. – електриком у тресті їдалень Кіровоградського комбінату загального харчування. Протягом двадцяти років трудової діяльності він був сумлінним працівником (свідчення – численні подяки в трудовій книжці).

Ільїн спілкувався з місцевим художником В. Федоровим. Про це свідчать картини художника, представлені в експозиції. Серед них і портрет самого Ільїна. Контактував він також з тісним колом міських колекціонерів. Були у нього знайомі і зв'язки серед колекціонерів Києва та інших міст. Збирав колекцію, очевидно, різними шляхами: щось купував, щось вимінював, щось отримував як оплату за реставраційні роботи, а щось і просто підбирав на залишених подвір'ях жителів Ковалівки, які переселялися у новобудови. Помер О. Б. Ільїн 20 жовтня 1993 року, не залишивши заповіту. Оскільки дітей у нього не було, колекція перейшла державі. Вартісна оцінка колекції О. Ільїна не проводилася, та у цьому і немає потреби, тому що предмети музейного фонду України не продаються. Але впевнено можна сказати, що колекція унікальна і має не тільки культурну і мистецьку цінність а й має велике краєзнавче значення. Вона є головною перлиною зібрання досліджуваного музею.

Надійшла до музею у липні 1994 року. Колекція включає більше трьох тисяч предметів. Насамперед, це твори образотворчого та сакрального мистецтва, меблі, посуд, скульптура, предмети археології, зброя, оптичні прилади тощо.

Олександрю Борисовичу Ільїну належали найстаріші артефакти археології, їх було понад 150: вироби з каменю, керамічний посуд, теракотова та бронзова пластика. Завдяки цьому ми можемо простежити розвиток кам'яної зброї та

засобів праці в різних культурах. До колекції також належать давньоримські пам'ятки II – IV ст. нашої ери, відлиті з бронзи, теракотові світильники, глечики, посуд черняхівської культури, що існувала в одну історичну епоху з Давнім Римом.

Досить різноманітною і повною є колекція приладів. Представлена камера-обскура, телескоп системи Г. Галілея (Франція, сер. XIX ст.), сучасний телескоп виробництва фірми Carl Zeiss (сер. XX ст.) та мікроскоп XIX століття цієї фірми, інші прилади. В експозиції – прекрасний зразок граверного мистецтва «Людовік XVI в коронаційному костюмі» - гравюра з коронаційного портрету Жозефа Дюплесі (Франція, 1777).

У колекції О. Б. Ільїна більше 20 годинників (починаючи з XIX ст. і закінчуючи сучасними годинниками) – на підлогу, настінні, настільні, кишенькові. У XX столітті годинники стають все більш популярним елементом прикраси життя заможних людей. Вони перетворюються на твори декоративного мистецтва. Як предмети матеріальної культури годинники виражали художні стилі свого часу. В експозиції представлено найбільш цікаві, зокрема настінний годинник фірми Г. Мозер. кін. XIX ст.

О. Б. Ільїн був не тільки колекціонером, а й непоганим реставратором. В експозиції – інструменти для реставрації (золотіння) церковних книг. Представлено декілька експонатів, які використовувалися для оздоблення сакральних предметів, зокрема, шати для ікони, шати до напрестольного Євангелія, імітація кришки або шати Євангелія. Ці предмети виготовлені з дорогоцінного металу – срібла та вкриті позолотою, зокрема, шати до Євангелія.

Найбільш повно в експозиції представлені предмети православного культу, зокрема, ікони. Ікони Ільїн особливо любив, шанував і зібрав їх значну кількість. В його колекції – як зразки професійного живопису, так і багато так званих «народних» ікон. Загалом колекція нараховує 52 зразки іконопису.

В експозиції декілька Богородичних ікон, зокрема, дві відреставровані ікони: подвійна ікона сер. XVIII ст. «Покрова Пресвятої Богородиці та Образ

св. Параскеви», яка є цікавою як у мистецькому, так і в краєзнавчому аспекті, адже, як свідчить напис на іконі, подарована храму с. Петроострова (Новомиргородський район) козаком Данилом Горбом. Надзвичайно цікавою є ікона мініатюрного живопису «Воскресіння Христове» з клеймами, на яких зображені сцени життя Ісуса Христа, які втілені у релігійні свята. («Різдво Христове» з поклонінням волхвів, «Успіння пресвятої Богородиці», «Відсічення голови Іоана Хрестителя» та інші – всього 16).

Продовжують тему ще декілька Богородичних ікон. Найдавніша з представлених ікон «Богоматір Одигітрія (Путєводительниця)» – кін. XVI ст. Ікона відреставрована. Досконалістю технічного виконання вирізняється срібна ікона кінця XIX ст. «Успіння Пресвятої Богородиці» та ікона в дерев'яному позолоченому окладі «Богоматір Ченстоховська» («Чорна Мадонна» названа так за дуже темний лик). Цікавими за змістом і технікою виконання є ікони «Неопалима купина», «Богоматір Іверська», «Богоматір Охтирська» (українське бароко) та дві народні ікони. Особливу групу серед представлених ікон складають ікони XIX ст., виконані на металі – міднолита пластика – хрести, ікони.

Представлена ікона XIX ст. «Господь Вседержитель». Ікона в срібних шатах з позолотою, прикрашена карбуванням та гравіруванням. Поряд – цікава сюжетна ікона «Різдво Христове». У вітрині також представлені предмети церковного начиння, а саме посуд для причастя – стаціонарний та дорожний (похідний) : дискос, лжиця, чаша, копіє, пензлик для помазання.

Значний комплекс в експозиції становлять предмети православного культу, зокрема хрести. До хрестів у православному світі особливе ставлення. Вони є обов'язковою приналежністю християнина і супроводжують людину протягом всього життя. Хрестом хрестять, благословляють, наставляють. З його допомогою зцілюють та з ним проводжають в останню путь. Найпоширеніший тип сакральних літургійних предметів – Хрести напестольні. Виготовляються вони з дерева, з металу, виконуються в різних техніках. Напестольний хрест є

обов'язковою складовою частиною служби (разом з антимінсом та Євангелієм). Слід відзначити срібний з позолотою, на престольний хрест 1786 року, який ще називають «козацьким», тому що цей хрест подарований одному з храмів козаками, про що свідчить напис.

Особливою святинєю і найдавнішим експонатом серед сакральних предметів є хрест – енкалпійон – різновид нагрудного (наперсного) хреста (XIII ст., Київ, Десятинна церква?).

Далі в експозиції предметний ряд світського характеру. Вражає вишуканістю форм колекція європейського столового срібла. Представлений срібний столовий посуд європейських і російських майстрів. Срібний посуд у всі часи дуже цінувався і вважався надійним вкладанням коштів. З огляду на це, значна кількість виробів зі срібла збереглася до наших часів. Як правило, це родинні реліквії, які передавалися з покоління в покоління. Срібний посуд сприймався як символ благополуччя, заможності. Найбільш цінний з предметів колекції О. Ільїна – срібний кухоль з кришкою роботи відомого українського ювеліра Івана Равича (1677 – 1762). На кухлі – тавро автора. Скоріше за усе, ця робота була виконана І. Равичем на замовлення Києво-Печерської лаври для того, щоб представники духівництва могли подарувати її Петру I, можливо, після Полтавської битви. Столовий посуд доповнює самовар виробництва європейської фірми «Норблін» у повному комплекті – з підносом, заварювальним чайничком та димарем. Виготовлений з посрібленого мельхіору, оздоблений гравіруванням та слоновою кісткою.

Значне місце у колекції посідають твори образотворчого мистецтва. Вони представлені предметами живопису, графіки, скульптури.

Особливо слід відзначити копію картини Рафаеля «Мадонна в кріслі», виконану високопрофесійним майстром кінця XIX століття. Тему Мадонн продовжує відреставрована гравюра П. Понтіуса «Мадонна з немовлям та св. Анною». Середина XVII ст. (експонується копія).

Олександр Борисович був різнобічним колекціонером. До його колекції входить навіть портрет Катерини II. Оригінал портрета належить пензлю М. Шибанова, придворного художника імператриці. Портрет створено у Києві в 1787 році. Повна назва: «Портрет Катерини II в дорожньому костюмі». Представлені два чудових морських пейзажі невідомого художника XIX ст., відреставровані в 2013 році майстрами Одеського реставраційного центру та парні портрети молодого офіцера та молодої дами. Всього в колекції понад 30 картин. Класична та романтична школи живопису представлені у зібранні кількома портретами, пейзажами, жанровими сценами, написаними у XIX столітті. Привертає увагу жіночий портрет, який став одним з головних героїв художнього фільму «Синдром дракона». Портрет молодої жінки виконано в живописній манері, притаманній майстрам першої половини XIX ст. Невідомий художник XIX століття зобразив жінку на фоні пейзажу. Портрет має романтичний характер.

Продовжують монархічну тематику і скульптури. Слід відзначити бронзове зображення Павла I (скоріше прижиттєве) та кабінетну скульптуру – погруддя Петра I. Відрізняється особливою вишуканістю бронзова скульптура «Вакх і Селен», відлита у Неаполі в 1904 році.

У колекції О. Б. Ільїна значна кількість меблів. Це речі різного призначення і різних стилів. В експозиції представлено «гірку» XVIII ст. – шафу для вишуканого посуду, прикрашену живописом. У шафі – зразки європейської та східної порцеляни.

Значне місце в колекції О. Ільїна займають предмети східного мистецтва. Схід за своєю природою – багатолікий і недосяжний для розуміння західних цивілізацій. Мистецтво Сходу залишається нерозгаданою загадкою, інтерес до якої згодом тільки підсилюється. Вивчаючи східну культуру, дивуєшся її глибині й багатогранності, що залишає великий простір для думки й уяви. Представлений малюнок жанрової сцени «На березі річки» виконаний в традиційній для Китаю техніці малюнка водяними фарбами. Досконалість, лаконічність ліній,

прозорість, декоративність локальних плям та яскравих кольорів демонструють манеру майстра XIX ст., ім'я якого поки що невідоме. Поруч дві скульптури XIX ст. – китайський сановник, виготовлений з порцеляни та Будда, відлитий у бронзі. Особливий предмет колекції – порцелянова напільна ваза, виготовлена китайськими майстрами в техніці поліхромного розпису (багатокольоровий розпис).

У колекції Ільїна декілька покрівців XIX століття, виготовлених з парчі, оксамиту, шовку, прикрашених бісером, вишивкою золотими та срібними нитками, золотою та срібною торочками, бахромою тощо. Цікавими в мистецькому значенні є декілька потирів, представлених в експозиції.

У центрі залу експонується столовий посуд та столове срібло XIX сторіччя європейських заводів.

Загалом колекція Ільїна приховує у собі багато таємниць, так, як і сам її власник, - Олександр Борисович. Він жив у своєму світі, нереальному з точки зору звичайної людини, але по-своєму цікавому і таємничому, повному знахідок, великих і маленьких відкриттів.

Ще одною з видатних постатей Кіровоградщини є Володимир Винниченко. Це письменник, художник та політичний діяч. Він був одним із лідерів Української революції 1917-1921 рр. Після її поразки Винниченко емігрував за кордон. У Франції у маленькому містечку Мужені він прожив всі останні роки та був похований на місцевому кладовищі. За роки радянської влади В. Винниченко був забороненим письменником, його твори були виключені з навчальних програм шкіл та інститутів. Вже в роки незалежності України його ім'я по праву було повернуто у вітчизняну історію та літературу.

У Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї представлена колекція меморіальних речей Володимира Винниченка, яка була передана на батьківщину у 1992р. До її складу входить робочий кабінет письменника та політика: книжкова шафа, два письмові столи, крісло та механічна друкарська машинка «Mercedes Prima», прижиттєві видання літературних творів з його бібліотеки,

декілька художніх робіт, особисті речі, в тому числі золотий кишеньковий годинник «OMEGA» та гаманець з грудочкою рідної української землі, яку він скрізь возив із собою.

У 2014 р. меблі з робочого кабінету Володимира Винниченка відреставрували за державною програмою у Національному науково-реставраційному центрі України у місті Києві. У 1990р., до 110-річчя з Дня його народження, одну з центральних вулиць обласного центру було перейменовано на проспект В. Винниченка. У 1993р. ім'я Володимира Винниченка присвоєно Кіровоградському педагогічному університету.

У 2010 р., до 130-ї річниці з Дня народження видатного земляка, за проектом скульптора Володимира Цісарика та архітектора Віталія Кривенка, біля педагогічного університету споруджено пам'ятник Володимиру Винниченку, який став справжньою окрасою міста. У музеї експонується мініатюрна бронзова копія пам'ятника та багато інших унікальних експонатів, які різнобічно висвітлюють життя, творчу та державну діяльність Володимира Винниченка.

3.4 Перспективні напрямки функціонування веб-сайту

Одною з головних проблем сучасного музею є зменшення відвідуваності. Низький відсоток прибутку від екскурсій змусив персонал деяких музеїв України створити додаткові послуги, які приносили б додатковий дохід та зацікавили б потенційних відвідувачів.

Реклама в соціальних мережах, безумовно, сприяє збільшенню відвідуваності музею. Її мета – зацікавити відвідувачів спеціальними пізнавально-розважальними проектами. Ось, наприклад, для дітей молодшого та середнього віку можна запропонувати костюмовані та театралізовані екскурсії, щоб вони могли стріляти з лука, вправлятися з мечем та щитом, списом. Створювати музичні вечори-фестивалі. А для старших відвідувачів – запропонувати участь в якійсь битві або магічному ритуалі. Якщо ці моменти

будуть відображені на сайті музею, то це зацікавить потенціальних відвідувачів. У деяких музеях нашої України музеєзнавці почали розглядати музей у зв'язку з поняттям музеєтерапії. Особливо зараз це дуже актуально, оскільки в нашій країні триває війна. Арт-терапія, ігрова терапія, аудіотерапія, казкотерапія – це і багато іншого допоможе дитині краще адаптуватися в навколишньому середовищі та краще психологічно і духовно розвиватися. У наш складний час допомога потрібна не тільки дітям, а й дорослим, щоб краще подолати стресові ситуації можна запровадити музей сімейного відпочинку та вихідного дня. Так музей зможе збільшити власні грошові надходження. Чим більший буде асортимент додаткових послуг, тим самим збільшиться музейна аудиторія і покращиться фінансовий стан музейної установи, що є доволі важливим у наш час. Як варіант, можна налагодити торгівлю буклетами різноманітними сувенірами. При цьому варто пам'ятати про необхідність створення належних умов для відвідування музею різними категоріями людей. Особливу увагу варто приділити людям з обмеженими можливостями, сімейним парам, які мають маленьких дітей, а також людям похилого віку. Лише за умови врахування усіх вищеперерахованих аспектів можливий гарний результат. Також у багатьох музеях України існує проблема якості екскурсійного обслуговування. Контролювати цей процес можна за програмою «Таємний гість». Анонімний агент оцінює роботу екскурсовода і всі побажання та недоліки записує в книгу скарг, щоб адміністрація швидко могла відреагувати на те чи інше зауваження.

Необхідною умовою є постійне оновлення музейного сайту. Наразі успіх залежить багато в чому ще й від того, яким чином представлений музей у мережі Інтернет, а зокрема:

- Бажано, щоб віртуальна версія відвідування музею була максимально наближена до реальності. Тоді користувач може побачити музей майже так, як наживо;
- Було б добре, щоб віртуальна модель музею відрізнялася певним чином від реальної, тобто була у чомусь покращеною, що дозволить

створювати віртуальні виставки такими способами, які з різних причин неможливі у реальній виставковій практиці;

- Доцільно також створити такий доступ до інформаційних баз, щоб користувачі мали змогу знайомитися із зображенням без формування особливого експозиційного простору.

Зазначимо відтак, що широке використання цифрових технологій у музейній роботі є нагальною необхідністю. Вони дозволяють зреалізувати веб-доступність, що важливо, як для звичайного громадянина, так і особи з інвалідністю. Так, прикладом упровадження ІТ-інклюзії в Україні є сайт Музею «Ханенків». Це перший веб-сайт музею в Україні, розроблений із дотриманням міжнародних норм Універсального (інклюзивного) ІТ-дизайну, покликаних забезпечити максимальний доступ до веб-контенту користувачам з інвалідністю (зір, слух, рух, інтелект, комплексні порушення), реалізований за підтримки Українського культурного фонду.

Сьогодні цифрові технології спрямовані на задоволення культурних, духовних, естетичних і соціальних потреб людей. Це є дуже важливий напрямок в інноваційному підході в регулюванні та збереженні музейних культурних цінностей.

У майбутньому, сподіваємося, буде забезпечено додаткові можливості під час перегляду віртуальних екскурсій Кіровоградського обласного краєзнавчого музею зокрема. Так, при перегляді окремої панорами користувач зможе переміщуватися разом з нею і досліджувати представлені в музеї експонати, керуючи клавішами на екрані, або за допомогою комп'ютерної миші. Незважаючи на те, де він зараз знаходиться, маючи при собі лише телефон або інший пристрій, користувач зможе наблизити або віддалити експонат, озирнутися навколо, вивчити його під бажаним кутом. Частково такі можливості уже передбачені на веб-сайті аналізованого музею. Можливо також, що в недалекому майбутньому музей у разі впровадження віртуальної екскурсії буде

надавати певні додаткові електронні послуги для розширення культурних зв'язків між державами.

ВИСНОВКИ

Всі пам'ятають вислів М.Т. Рильського «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани». Кожна людина має знати історію своєї країни, зокрема, краю, де народилася та зростала. Музей віддзеркалює історію людства в різних його аспектах. Протягом багатьох років музейна справа розвивалась, шукаючи все нові й нові методи та підходи в роботі. І, насамперед, завдяки цьому ми можемо спостерігати зміну самих музеїв від сховищ приватних колекцій до центрів наукових досліджень та просвітницької роботи. Не втратили також вони і основного свого призначення – закладу культури та дозвілля.

Музеї в Україні підтримуються на законодавчому рівні. Так, Закон України «Про музеї та музейну справу» встановлює правові, соціальні, економічні засади наукового комплектування, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, діяльності музейних закладів в Україні. Одне з головних завдань музейних працівників – збір та комплектування матеріалів з історії рідного краю. Багато вітчизняних та зарубіжних наукових працівників працюють над удосконаленням комплектування музейних фондів, враховуючи різноплановість та сучасні тенденції.

Дослідження функціонування музеїв здійснювали: М. Федоров, В. Вороніна, Т. Калугіна, Д. Макдональд, Т. Шола, О. Трибуцька.

Основу джерельної бази, використаної в роботі, становлять документи двох груп – закони України та архівні документи, що розкривають певні аспекти діяльності Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Джерелом нашого дослідження була також інформація Інтернет-сайту Кіровоградського обласного краєзнавчого музею.

Можна з певністю стверджувати, що український народ зберігає і відображає в музеях не тільки артефакти минулого, а спадщину власних перемог та поразок, національну свідомість та історичну пам'ять нації в цілому. Як ми бачимо, пам'ять нашого народу формувалась не завдяки, а всупереч обставинам.

Перебуваючи довгий час у складі радянського союзу, українці не мали права на розвиток власної культури. І в даний час ми виборюємо право на життя не тільки нашої культури, а нації як такої. Ми починаємо поступово відходити від моделі радянського музею – місця культу та інструменту пропаганди, а намагаємося побудувати музей вільного демократичного суспільства. Після здобуття Незалежності України відкрилися нові можливості для розвитку музейної справи.

Наразі Кіровоградський обласний краєзнавчий музей має цікаві зібрання речових та документальних матеріалів, музейна колекція включає 68500 тисяч предметів основного та 33500 науково допоміжного фонду. Він є одним з провідних науково-методичних центрів у нашій області. Окремі аспекти таких трансформацій, відомості з історії формування музейних фондів та колекцій Кіровоградського обласного краєзнавчого музею представлено на веб-сайті цієї установи.

Один із найбільш перспективних напрямів у сфері впровадження новітніх технологій – оцифрування музейно-культурних цінностей.

Через Інтернет кожен громадянин України має можливість здобути будь-яку інформацію або знання. А також за рахунок сучасних тенденцій музеї України можуть збільшити грошові надходження для власного забезпечення нагальних потреб. За рахунок впровадження цифрових технологій музейники можуть покращити надання різноманітних послуг, що в свою чергу збільшить кількість відвідувачів. Лише за таких умов ми зможемо підвищити конкурентоспроможність музеїв на ринку дозвілля. Дослідивши це питання, ми можемо впевнено стверджувати, що реалізація всього вище сказаного можлива тільки в разі впровадження віртуальної версії музею.

Музеєзнавство в Україні досягло значних успіхів, але потребують ще свого вирішення чимало проблем у різних сферах діяльності музеїв: науково-дослідній, фондовій, науково-просвітницькій, видавничій. Для покращення роботи і залучення більшої кількості відвідувачів музеї почали застосовувати

новітні технології. Завдяки цьому було забезпечено можливості надання різноманітних послуг. Кожна «нова ідея» береться до уваги, досліджується і тоді втілюється в музейне життя.

Музеї України і надалі продовжують відігравати важливу роль у сучасному суспільстві. Вони і надалі сприяють збереженню культурної спадщини, освіти, розвитку туризму, підкреслюючи нашу ідентичності. Тому важливо підтримувати та розвивати музейну сферу для користі сучасного суспільства та майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Безверха В. Археологічні розкопки Н. М.Бокій на Кіровоградщині (1966 – 1978 рр.). *Між Бугом і Дніпром*. 2017. Вип. VII. С.229 – 235.
2. Бокотей А. А. Інноваційні впровадження в природничих музеях Швейцарії та Австрії. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів. 2014. Вип. 30. С. 41–50.
3. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів, 2005. – 188 с.
4. Весь Елисаветград. Довідкова книга. Елисаветград, 1909. (Копія з особистого архіву О.В.Чуднова).
5. Віртуальна версія музею як засіб впровадження цифрових технологій. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288638193.pdf> (дата звернення: 21.12.2023).
6. Газета «Відомості Єлисаветградського повітового виконкому ради робочих, селянських і червоноармійських депутатів». №122 від 3 серпня 1919.
7. Газета «Відомості Єлисаветградського повітового виконкому ради робочих, селянських і червоноармійських депутатів». №92 від 19 травня 1920.
8. Газета «Відомості Єлисаветградського повітового виконкому ради робочих, селянських і червоноармійських депутатів». №97 від 26 травня 1920.
9. Газета «Відомості Єлисаветградського повітового виконкому ради робочих, селянських і червоноармійських депутатів». №100 від 29 травня 1920.
10. Газета «Український голос». 13 грудня 1941.
11. Газета «Український голос». 21 грудня 1941.
12. Гураль Р.І. Основні напрямки розвитку інформаційної структури музеїв. *Зб. мат. Загальноукр. конф. з проблем музеєзнавства, присв. 160-річчю засн. історичного музею ім. Д.І. Яворницького «Роль музеїв у культурному просторі України й світу»*. Вип. 11. (14 – 15 жовтня 2009 р.). Дніпропетровськ, 2009. С.582–586.

13. Державний архів Кіровоградської області (далі – ДАКО). Ф.60. Оп.1. Спр.2. Арк.8.
14. ДАКО. Ф. 60. Оп.1. Спр.3. Арк.210.
15. ДАКО. Ф. 60. Оп.1. Спр.34. Арк. 121–122.
16. ДАКО. Ф. 60. Оп.1. Спр.65. Арк.213.
17. ДАКО. Ф. 60. Оп.1. Спр.42. Арк.41, 46.
18. ДАКО.Ф. 429.Оп.4.Спр.29.Арк.1
19. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.15.
20. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.17.
21. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.13.
22. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.23.
23. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.27.
24. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.30.
25. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.40.
26. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.43.
27. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.67.
28. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.77.
29. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.75.
30. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.45.
31. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.53.
32. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.71.
33. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.35.
34. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.70.
35. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.108.
36. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.138.
37. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.142.
38. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.99.
39. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.81.
40. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.96.

41. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.117.
42. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.151.
43. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.161.
44. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.90.
45. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.80.
46. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.91.
47. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.131.
48. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.170.
49. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.101.
50. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.177.
51. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.85.
52. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.127.
53. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.128.
54. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.161.
55. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.233.
56. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.260.
57. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.320.
58. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.250.
59. ДАКО. Ф. 5217. Оп.2. Спр.190.
60. ДАКО. Ф. 6072. Оп.1. Спр.6.
61. Заваланюк К.В. Джерела з генеалогії Юхима Сіцінського (1859 –1937 рр.) у фондах Державного архіву Вінницької області. URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2015/12.pdf (дата звернення: 21.12.2023).
62. Єлисаветградська міська управа. ДАКО. Ф. 78. Оп. 1. Арх. № 1097. Арк. 283–283 зв., 284, 304–304 зв., 306–306 зв.
63. Єлисаветградська міська управа. ДАКО. Ф. 78. Оп. 1. Арх. № 1299. Арк. 144.
64. Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область. К., 1972. 815с.

65. Інформація веб-сайту краєзнавчого музею. URL: <https://kokm.kr.ua/history/> (дата звернення: 21.12.2023).
66. Кіровоградська міська управа. ДАКО. Ф. 78. Оп. 1. Арх. № 213. Арк. 46–47, 59–63.
67. Кіровоградський обласний краєзнавчий музей. Путівник. Кропивницький, 2021.
68. Кіровоградщина. Історія рідного краю: навч. посіб. Кіровоград, 2012.
69. Климишин О. С. Освітні аспекти природничо-музейної комунікації. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів. 2015. Вип. 31. С. 15–22.
70. Кунсткамера Олександра Ільїна. URL: <http://library.kr.ua/elmuseum/ilyin/kunstkam/index.html> (дата звернення: 21.12.2023).
71. Кучеренко В. С. Пам'ятник архітектури Обласний краєзнавчий музей. Кіровоград, 1986. 16 с.
72. Лекція 3. Методологія і методи наукових досліджень. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/tsst/wp-content/uploads/sites/6/lekcija-3-metodolohija-i-metody-naukovyh-doslidzhen-z-dyscypliny-nk.pdf> (дата звернення: 21.12.2023).
73. Лобанова Н. М. Документи особового фонду фольклориста Василя Полевика у Державному архіві Чернігівської області 2015. URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2015/15.pdf (дата звернення: 21.12.23).
74. Маньковська Р.В. Музеї України в інформаційному просторі: досвід та перспективи. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*. К., 2000. Вип. 11. С. 214–221.
75. Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4331:2004 «Правила описування архівних документів» / Держкомархів України, УНДІАСД; упоряд. Н. М. Христова. К., 2008. 52с.

76. Місцеве життя. Хроніка «Голос Півдня» № 183. 09 Серпня 1913 р. ДАКО. Д–1145. 50 арк. Арк. 13 зв./с. 2.
77. Музейний вісник Центральної України. Кропивницький, 2021.
78. Нагірняк А. Становлення музеології як науки: історіографія дослідження. *Historical and cultural studies*. 2015. Vol. 2, №1. С. 77–81.
79. Нестерчук Д. В. Фонд Івана Кавалерідзе у ЦДАМЛМ України (до 125-річчя від дня народження видатного скульптора, режисера і драматурга). URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2012/13.pd (дата звернення: 21.12.2023).
80. Ноженко В. Г., Храпова Д. Т. Музей як доля. Кіровоград, 2012.
81. Палієнко М. Г. Архівна спадщина української еміграції: основні етапи формування. *Архіви України*. 2011. № 6 (276). 65 с.
82. Печериця Т. В. Визначний українознавець П. З. Рябков. Кіровоград, 2003.
83. Положення про Музейний фонд України від 20.07.2000 № 1147. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF> (дата звернення: 21.12.2023).
84. Про музеї та музейну справу: Закон України від 9 червня 1998 р. № 250/95. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950249.html (дата звернення: 21.12.2023).
85. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998р. № 74/98. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення: 21.12.2023).
86. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8.червня 2000 р. № 1805-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 21.12.2023).
87. Рябков П. Музейна справа в Зінов'ївську раніше і тепер (1883 – 1924). *Фонд рукописів*. КОМ. Інв. № 316520.

88. Телеграми наших кореспондентів. 29 серпня 1907 року. (Копія з особистого архіву О. В.Чуднова).

89. Федунів Х. І. Перспективні напрямки розвитку музейної справи та музеєзнавства. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30959/1/Федунів%20Х.І..pdf> (дата звернення: 21.12.2023).

90. Шевченко Б. Музейна справа на Центральноукраїнських землях: від зародження до кінця 1930-х років. Кропивницький, 2023. 60 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Матеріали із фондів Державного архіву Кіровоградської області

Відвідування Кіровоградського обласного краєзнавчого музею

	1948 рік	1949 рік	1951 рік	1952 рік
Експерсії	182	385	401	430
Чоловік	7800	11800	13648	14149

Фондова збірка Кіровоградського обласного краєзнавчого музею

Роки	1961	1962	1965
Всього експонатів	12551	12853	13876
В експозиції	2208	2202	-
Поступило в рік	1081	302	973

Пересувні виставки 1961-1962 років в районах Кіровоградщини

№	Назва виставки	Райони	Дата
1.	«Трудящі у боротьбі за виконання рішень Січневого Пленуму ЦК КПРС»	Маловисківський район, с.МалаВиска,с. Хмельове	10.03-25.03.1962р.
2.	«Як виникла релігія»	Компаніївський район: с.Нечаєвске, с.Ленінське	10.10-17.10.1962р.
3.	«Релігія – опіум для народа»	Ново-Георгієвський район: с.Тала Балка, с.Миронівське	25.03-24.04.1962р.
4.	«Маяки Кіровоградщини»	м. Олександрія	4.05-3.06.1962р.
5.	«150 років перемоги російської зброї у Вітчизняній війні 1812 року»	м. Кіровоград, клуб «Червона Зірка»	5.10-22.10.1962р.
6.	«90 років з дня народження великого польського композитора К.Шимановського»	м. Кіровоград, клуб «Червона Зірка»	22.09-25.09.1962р.

7.	«Я – атеїст»	Бобринецький район, м.Бобринець	10.08- 16.08.1962р.
8.	«Назустріч ХХІІ з'їзду КПРС»	Ровенський район, клуб с. Рівне.	8-9.10. 1961р
9.	«Розвиток економіки та культури Толбухінського округу Болгарії»	м. Кіровоград	10.10.1961р
10.	«100 років від дня смерті Великого Кобзаря»	м.Знам'янка	1.03- 10.03.1961р.
11.	«Корифеї українського театру»	Новомиргородський район, м.Златопіль	5.05-7.05.1961р.
12.	«Д.Бедний – наш земляк»	Компаніївський район, с.Губівка	5.05-7.05.1961р.

Відвідування обласного краєзнавчого музею

По роках	1954	1955	1956	1958	1957	1959	1960	1961	1962	1965	1966
Всього	1078 9	1619 5	1722 9	1767 7	1934 3	2143 2	4254 1	4757 8	4067 1	2562 6	2612 1
З екскурсійним обслуговування м	8640	9014	1212 0	1251 0	1514 6	1864 0	1900 9	2103 1	1496 8	957	936

Список працівників Кіровоградського обласного краєзнавчого музею (стажування на базі провідних музеїв СРСР в 1971р.)

Душейко Костянтин Опанасович	Директор	4 роки	Харків, історичний музей	Серпень
Тончій Іван Павлович	Заступник директора	4 роки	Харків, історичний музей	Червень
Бокій Нінель Михайлівна	Завідувач відділу охорони пам'яток	5 років	Ленінград, історичний музей	Грудень

Юрченко Анатолій Микитович	ст.науковий співробітник дорадянського періоду	2 міс.	Київ, історичний музей	Квітень
Зирянов Василь Васильович	Художник	6 років	Рига, історичний музей	Травень
Кир'янова Валентина Михайлівна	Бібліотекар	2 роки	Харків, історичний музей	Жовтень
Коляда Емілія Олександрівна	ст.науковий співробітник	5 років	Львів, історичний музей	Квітень
Турбай Роза Григорівна	Завідуюча фондів	14 років	Київ, історичний музей	Квітень
Остапенко Валентина Онисимівна	ст.науковий співробітник	9 років	Москва, планетарій	Травень
Проводян Галина Григорівна	Завідувач відділу природи	10 років	Петрозаводськ, музей	Липень
Захарченко Роза Федорівна	Завідувач відділу історії радянського суспільства	3 роки	Полтава, історичний музей	Лютий

Горюнов Борис Іванович	Завідувач художнім відділом	2 роки	Коломия, музей мистецтва	Березень
Пузенко Людмила Миколаївна	ст.науковий співробітник	5 років	Москва, Третьяковська галерея	Травень
Тобілевич Андрій Юрійович	Завідувач філії «Хутір Надія»	16 років	«Ясна Поляна»	Травень

Фондова збірка Кіровоградського обласного краєзнавчого музею

Роки	1970	1972	1978	1979
Основного фонду	20884	22258	28381	29356

Відвідування Кіровоградського обласного краєзнавчого музею

Роки	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Загальне	4307	5069	5110	6952	6867	7593	8525	8923	5225
	4	8	7	1	5	0	3	6	1
З екскурсіє ю	2435	3134	4007	5413	5620	6175	7218	7623	2142
	0	7	3	2	1	7	2	1	5
Екскурсії	922	1108	1543	2012	2099	2370	2430	2531	1532

План роботи авто музею КОКМ на 1972 рік

Райони		Місяць	Н/С	Дні
Знам'янський	Пересувна виставка	березень	3	3
Новгородківський	Створення районного громадського музею, лекції	березень	2	3
Компаніївський	Створити музей Ю.Яновського с.Нечаївка	березень	3	2
Маловисківський	Пересувна виставка, лекції, переоформлення музею в с.Хмельовому	березень	3	4
Олександрійський	Пересувна виставка, лекції, допомога музею с.Розумівка про збір досягнень колгоспу «Іскра»	Квітень	4	5
Бобринецький	Допомога у проведенні Всесоюзного огляду масово-освітньої роботи громадських музеїв	Квітень	2	3
Долинський	Пересувна виставка, переоформлення експозиції музею в м.Долинське	Квітень	3	5
Олександрійський	Організація експонування пересувної виставки, збір матеріалів про досягнення підприємств за 9-ї п'ятирічки	Квітень	4	5
Онуфріївський	Збір матеріалів «Україна у ВВВ 1941-1945рр.»	Травень	5	4
Світловодський	Допомога громадському музею	Травень	2	3
Петрівський	Пересувна виставка, лекції, допомога громадським музеям	Травень	3	5
Новоархангельський	Семінар працівників громадських музеїв, пересувна виставка, лекції	Червень	6	5
Добровеличківський	Пересувна виставка, лекції, збір експонатів для республіканського музею народної архітектури та побуту	Червень	6	7
Гайворонський Голованіський	Збір експонатів для республіканського музею народної архітектури та побуту, лекція, допомога громадським музеям	Липень	6	10
Компаніївський	Оформлення експозиції с.Нечаївка	Липень	3	3
Новомиргородський	Пересувна виставка, лекції, допомога громадським музеям	Серпень	5	7
Компаніївський	Ювілей Ю.І.Яновського	Серпень	4	5
Ульяновський	Комплексна експедиція по виявленню та збору експонатів	Вересень	5	7
Новоукраїнський	Пересувна виставка та збір експонатів, допомога громадським музеям	Вересень	4	5

Вільшанський	Пересувна виставка та збір експонатів, допомога громадським музеям	Жовтень	5	7
Устинівський	Пересувна виставка та збір експонатів, допомога громадським музеям	Жовтень	3	5
Новгородківський	Пересувна виставка та збір експонатів, допомога громадським музеям	Листопад	4	5
Кіровоградський	Пересувна виставка та збір експонатів, допомога громадським музеям	Листопад	3	5

План друкованих видань КОКМ на 1971-1975рр.

по видавництву «Промінь»

Автор	Назва видання	Тираж, тис.	Сторінок	Рік
Група авторів	Каталог «Історико-культурних пам'ятників Кіровоградщини»	5	8	1972
Топчий І.П.	Народні музеї Кіровоградщини	5	2	1973
Проводян Г.Г. Остапенко В.О.	Пам'ятники природи Кіровоградщини	5	2	1973
Бокій Н.М.	Археологічні пам'ятники на території Кіровоградщини	3	2	1973
Турбай Р.Г. Коляда Є.О. Захарченко Р.Ф.	Історичні місця і пам'ятники Кіровоградщини	3	3	1974
Юрченко А.Н.	Архітектурні пам'ятники Кіровоградщини	3	2	1975
Заваденко Р.Я. Пузенко Л.М.	Пам'ятники мистецтва на Кіровоградщині	3	2	1973
Група авторів	Кіровоградська область / історична та економічна довідки	5	1	1972
Група авторів	Наукові записки	2	4	1974

Довідка про роботу громадських музеїв і музейних
кімнат в Кіровоградській області

Станом на 20.05.1970 року на Кіровоградщині запасортизовано 140 громадських музеїв і музейних кімнат, в т.ч. історико-краєзнавчих – 127, літературно-меморіальних – 5, музеїв Володимира Ілліча Леніна – 8.

В стадії створення ще – 85.

Із загальної кількості музеїв:

- 12 мають власні приміщення;
- 70 розташовані в культурно-освітніх закладах;
- 30 в школах;
- 28 в інших приміщеннях.

В громадських музеях зібрано 46 тис. експонатів, в т.ч. – оригінальні 4,9 тис.

За 1969 рік громадські музеї відвідало 412 тис. чоловік, проведено 11,2 тисячі екскурсій, організовано 3 тис. масових заходів.

Заступник директора І.Топчій.

Штат наукових співробітників на 1.10.1979 р.

1.	Остапенко В.А	1933 р.	заступник директора з наукової роботи;
2.	Проводян Г.Г.	1933 р.	завідувач відділу природи;
3.	Горбул Г.П.	1954 р.	завідувач відділу дорадянського періоду;
4.	Тарнавська Е.К.	1946 р.	завідувач відділу радянського суспільства;
5.	Куліш Л.І.	1955 р.	старший науковий співробітник;
6.	Мирошниченко Н.Ю.	1933 р.	старший науковий співробітник;
7.	Коган Г.Й.	1953 р.	науковий співробітник;
8.	Федотов М.І.	1937 р.	завідувач картиною галереєю;
9.	Босько В.М.	1950 р.	старший науковий співробітник;
10.	Бурик Л.Д.	1945 р.	завідувач відділу пам'яток;
11.	Маслюкова Л.І.	1936 р.	старший науковий співробітник;
12.	Родина Т.В.	1937 р.	завідувач методичним відділом;
13.	Резнікова С.С.	1956 р.	старший науковий співробітник;
14.	Лесняк К.Е.	1953 р.	завідувач масовим відділом;
15.	Осадча Л.А.	1933 р.	завідувач фондів;
16.	Кравченка Н.Ю.	1952 р.	завідувач музеєм Ю.І.Яновського;
17.	Жученко К.Л.	1929 р.	науковий співробітник;
18.	Тобілевич А.Ю.	1905 р.	завідувач філії Хутір Надії;
19.	Ярош В.П.	1914 р.	старший науковий співробітник.

ПОВІДОМЛЕННЯ

КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

імені Маршала Радянського Союзу І. С. КОНЄВА

ВІДБУДОВАНО І ВІДКРИТО

ДЛЯ ШИРОКИХ МАС ТРУДЯЩИХ

МУЗЕЙ ПОКАЗУЄ:

ПО ВІДДІЛУ ПРИРОДИ

1. Еволюцію всесвіту.
2. Походження людини.
3. Еволюційне вчення Дарвіна.
4. Флору і Фауну нашої області.
5. Геологію і клімат м. Кіровограда.
6. Економіку області.

ПО ВІДДІЛУ ІСТОРІЇ

1. Історію місцевого краю з найдавніших часів і до наших днів.
2. Партизанську боротьбу на Кіровоградщині в період німецької окупації.

При музеї організовано шкільну кімнату з експонатів некраєзнавчого значення, огляд яких дає можливість учням шкіл унаочнювати біологічні теми.

В музеї провадяться пояснювальні бесіди та лекції з екскурсіями. Групам і індивідуальним відвідувачам даються пояснення.

Запис на екскурсію провадиться щодня (крім вихідних днів по понеділках), з 11 години ранку до 7 год. вечора в канцелярії музею.

При музеї є бібліотека і читальний зал. Бажаючі можуть самостійно працювати над літературою з археології, історії, геології, біології.

Бібліотека музею одержує всі видання Академії Наук СРСР.

Музей відкрито щодня з 11 год. ранку до 7 год. веч.

Адрес музею: м. Кіровоград, вулиця Леніна, № 40.

УКРАЇНА
КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ, ТУРИЗМУ ТА КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАКАЗ

Від «__» _____ 2013 року
№ _____

Про підсумки роботи колективу
обласного краєзнавчого музею,

його відділів та філій за 9 місяців 2013 року

У звітний період головна увага працівників обласного краєзнавчого музею його відділів та філій була спрямована на подальшу реалізацію національної музейної політики, реалізацію обласної програми «Центральний регіон – 2015»

Як науково-методичний центр Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, сприяв організації розвитку музейної справи в області як головного чинника збереження національно-культурного надбання, збереженню та удосконаленню функціонування мережі музейних закладів області.

Станом на 01.01.2013 р. в області існує 152 музейних заклади, з них – 31 музей – юридичні особи, 121 – громадський музей (з них 26 – народних).

За звітний період :

знято з обліку, ліквідовано музей історії Долинського цукрового заводу (сmt.Молодіжне Долинського району)

Особлива увага зверталась :

- на збереження Музейного фонду, питання охорони музеїв підготовлено матеріали веб-конференції у режимі он-лайн голови обласної державної адміністрації та голів райдержадміністрацій на тему: «Стан забезпечення засобами охорони музейних закладів області»;
- узагальнено матеріали «Про стан охорони музейних закладів» Компаніївського, Новгородківського, Новомиргородського, Петрівського районів;
- на проведення інвентаризації фондів музеїв, що працюють на громадських засадах: станом на 31.12.2012 р. повністю закінчили інвентаризацію фондів 45 музеї, що складає 37% від загальної кількості,
- підвищення кваліфікації кадрів музейних закладів області.

Директор музею

Н. Агапєєва

Звітна доповідь
за підсумками роботи
Кіровоградського обласного краєзнавчого музею,
його відділів та філій

за 2019 р.

Філії та відділи та Кіровоградського обласного краєзнавчого музею у 2019 році працювали у таких пріоритетних напрямках:

Як науково-методичний центр для музеїв області;

Для роботи у цьому напрямку зверталась увага на організацію розвитку музейної справи в області як головного чинника збереження національно-культурного надбання, збереження та удосконалення функціонування мережі музейних закладів області.

На сьогодні в області зареєстровано 141 музейний заклад з них – 29 музеїв – юридичних осіб, 112 – на громадських засадах (звання «народний» підтверджено 17 музеям).

У 2019 р. подано документи на зняття з обліку 8 музеїв на громадських засадах, що фактично припинили своє існування. Документи про ліквідацію розглянуті департаментом культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації, рішення прийнято. Готуються документи на зняття з обліку 6 музеїв.

За звітний період здійснено такі заходи:

1. Прийом, узагальнення, аналіз річної статистичної звітності музеїв – юридичних осіб області згідно графіку.
2. Прийом, узагальнення, аналіз річної статистичної звітності громадських музейних закладів згідно графіку.
3. Підготовка брошури «Основні показники діяльності музейних закладів області у 2018 році», де подано табличний варіант показників

діяльності музеїв–юридичних осіб області та громадських музейних закладів.

4. Оновлення інформації про музеї області для розміщення на сайті.

5. Проведення практикуму з повного звірення наявності музейних предметів науково-допоміжного фонду з фондово-обліковою документацією музеїв–юридичних осіб області.(19.03). Робота у консультативній раді.

6. Підготовка та надання департаменту культури, туризму та культурної спадщини обласної державної адміністрації довідок

про підсумки роботи музеїв Кіровоградської області у 2018 році та основні напрями роботи у 2019 році;

про стан діяльності музеїв, що працюють на громадських засадах у Кіровоградській області, за підсумками річної звітності за 2018 рік.;

про стан музейної справи у районах області;

перелік музеїв області,що зберігають предмети державної частини Музейного фонду України станом на 2019 р.;

про стан музейної справи у Благовіщенському районі..

7. Здійснення контролю за виконанням наказів директора департаменту культури, туризму та культурної спадщини:

від 23.01 2018 р. №60 «Про експонування виставки «100 років боротьби. Українська революція 1917-1921»,

від 30.03 2018 р. №6 «Про експонування виставки «УПА - відповідь нескореного народу»,

від 21.11.2018 р. №240 «Про експонування виставки «Україна 1932-1933. Геноцид Голодомором»,

від 22.01 2019 р. № 18 «Про експонування виставки «Символ твоєї свободи. 100 років Державного Герба України»,

від 14 березня 2019 р. «Про експонування виставки «Донбас: переPROчитання образу»,

від 11.05.2019 р. «Про експонування виставки «Тріумф людини. Мешканці України, які пройшли нацистські концтабори».

8. Проведення роботи по залученню кращих дослідників-краєзнавців до участі на здобуття обласної краєзнавчої премії ім. В.Ястребова.

9. Надання пропозицій щодо заходів для реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019 – 2020 роки.

10. Підготовка методичних рекомендацій:

«Зміст експозиції базового районного музею» (Кушнір Л.І.).

«Психологічні особливості роботи у музеї з людьми особливих фізичних потреб» (Яременко Л.В.).

11. Підготовка довідки «Актуальні питання діяльності музеїв на сучасному етапі» (Кушнір Л.І., Колесніченко В.М.).

12. Проведення стажування на базі Кіровоградського обласного краєзнавчого музею новопризначеного директора музею історії підпільної молодіжної організації «Спартак» (с. Красногірка Голованівського району) Клим'як Т.Ю.

13. Організація підготовки документів на ліквідацію музеїв, що працюють на громадських засадах, Кропивницького, Устинівського, Новгородківського районів.

14. Популяризація діяльності музеїв області на сторінці Кіровоградського обласного краєзнавчого музею у Facebook, на виконання наказу №60 «Щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки».

15. Надання 328 консультацій з різних питань музейної справи.

16. Організація 12 занять з музеєзнавства для співробітників музею.

17. Участь у VII Центрально-Українському музейно-туристичному фестивалі.

18. Участь у засіданні спільної науково-методичної ради Кіровоградського обласного краєзнавчого музею та Кіровоградського обласного художнього музею за участю представників департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації, надано пропозиції щодо оформлення пам'ятного знаку біля Литої або Червоної Могили.

19. 4 листопада 2019 року у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї відбувся семінар-практикум на тему «Музеї та виклики часу» для співробітників музейних закладів області. В умовах сучасного світу, коли відбувається стрімке інноваційне перетворення усіх сфер життя, перед музеями постають нові виклики. Саме цьому був присвячений семінар-практикум.